

VSEBINA 3-4. ŠTEVILKE:

Karlo Kocjančič: SAMOSVOJ	Stran 37
Igor Volk: IZ KNJIG, KI SEM JIH ČITAL	„ 38
A. L.: NAPREDNOST, NACIJONALIZAM, DEMOKRATIZAM	„ 39
K. K.: DA NE BODO POJMI NAPAČNI	„ 43
Šema Cankarjanec: ŠE O HLAPCU JERNEJU	„ 44
Drago Gervais: O SLAVENIMA	„ 46
D. P.: NEKAJ MISLI K SMERNICAM ZA KULTURNO IN SAMOVZGOJNO DELO MED LJUDSTVOM:	„ 50
„ : NAŠE ŠKOLSKE PRILIKE	„ 52
Jos. A. Kraljič: U BESKRAJNOJ NOČI	„ 55
Maksim Česinsky: LITERARNE DROBTINE	„ 55
A. Černigoj: SREČKO KOSOVEL	„ 58
Branko Perović: U PONOČA	„ 60
IZ PISEM, KI JIH PREJEMA UREDNIŠTVO	„ 60
VREDNO DA SE PONATISNE IN PRIPOROČI	„ 61
MARGINALIJA	„ 62
VESTNIK: Dijaški (—a —h: Prispevek k nagrobnemu govoru tolminskemu učiteljšču. — Dolgo pričakovani italijanski sindakalni zakon. — Dijaki iz novih pokrajin.)	„ 65
Društveni. (Občni zbor „Zveze mladinskih društev. — Mladinsko društvo „Šparta“ v Škednju. — Slovenska čitalnica v Škednju.)	„ 64
Splošni († Srečko Kosovel. — Petdesetletnica Cankarjevega rojstva.)	„ 65
Ocena (Igor Volk: Druga polovica sezone na goriškem odru. — Karlo Kocjančič: Šentjakovski oder. — h. š.: Italijanska opera v Trstu. — Karlo Kočjančič: Koncertna dvorana. — Med prireditvami. — D.: Dramatično društvo v Idriji. — Karlo Kočjančič: Karel Širok. — Polžja hišica.)	„ 65
Iz Uredništva — Naše slike	„ 72
Na platnicah: K. K.: V nekaj vrsticah. — Šport in dostojnost. — Finali v verzih. Slike: Milko Bambič „Kovač (str. 49.), Avgust Černigoj „Lastni portret“ (str. 54.) in Srečko Kosovel“ (str. 59.).	

Handwritten signature or mark at the top of the page.

NAŠ GLAS

Samosvoj.

Neki človek, ki je nezadovoljen sam s seboj in z vsem na svetu, je poskusil te dni kjerkoli že obupno sredstvo. Videl je med mladimi ljudmi polno nezadovoljnosti do vsega in je menil, da se ta nezadovoljnost zлага po obsegu in površini popolnoma z njegovo lastno. Torej skličimo mlade ljudi skupaj, sestavimo odbor in — politična stranka bo tu, svet prerodimo po lastni volji! Mogoče se mu je zdelo, da ni niti tako težko, vplivati kot starejši človek na neizkušene fante, da bi trobili po nastavkih izkušene trobente, in niti tako nepošteno, igrati med njimi ulogo blagohotnega protektorja. Dobil je nos, tako lep, dolg nos, da bi ga bilo vredno, kot strašilo za vse večne čase, shraniti pod steklo.

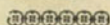
Toda ta človek je vsaj nekaj razumel in zaslutil, kje si je treba iskati naklonjenosti, če hočeš, da bo tvoje delo obveljalo. To razumevanje moram posebe poudariti, ker živimo v takšnih časih, ko so druge osebnosti, s stremljenjem po avtoriteti, vse pozabile in se ničesar novega ne naučile.

V zadnjih mesecih je stopilo v ospredje vprašanje o sestavi Narodnega sveta, bog ve že v kolikič, odkar smo julijski Slovani spoznali veliko resnico, da v tem razcepu duhov brez ustanove, v kateri bi bile osredotočene vse naše sile in ki bi bila sveta vsakršnemu prepričanju, ne pridemo nikamor, kvečjemu do moralne in gmotne mrtvaške postelje našega rodu, ali, če hočete, naše obubožane ljudske množice. Kajti ni nobena umetnija, ohraniti si nekaj moralne samostojnosti, če jo podpira milijon; kmet, delavec, obrtnik-rokodelč, mali trgovec in razumniška para pa so navezani pri čuvanju svoje duše le na bogastvo, ki jim ga je življenje utegnilo naložiti v duše same. Tem je Narodni svet potreben, da jih bo učil, kako se je treba gospodarsko organizirati, da ostaneš in postaneš tudi duševno cel človek. Namesto da bi poskušali to zadevo rešiti v soglasju s temi krogi in po teh načelih, pa se vsedejo nekatere strujarske avtoritete k zeleni mizi, stvar najprvo nekoliko zasebno potraktirajo in ko ne dobijo pričakovanega odziva, ker se na politično strujarskem temelju in na temelju nedotakljivosti lastne avtoritete nič zediniti ne da, se vprašanje spremeni v javen in škandalozen politikum. Pri tem nas hočejo še prepričati, da delajo za narodov blagor. Neki humorist — tudi humoristi med nami še niso izumrli, hvala bogu — je ob priliki iznašel dobro besedo. Rekel

je, da so takšni gospodje kakor muha, ki sede volu na rog in pravi: Orjemo!

Mladina vse to vidi in se smeje. Toda za tem smehom vre nestrpnost, ki se razliva že občutno preko roba. Danes je tudi že tako odločna, da bo znala s krepko potezo ošahmatiti to nezmislno in dolgo trajno prerivanje v notranjosti naše narodne šahovnice. Ni nikomur nič dolžna in ji ne more nihče nič očitati. Pred leti so jo prepustili sami sebi, vzgojeno edino po dobrih ali manj dobrih naukih svojih starišev, naj si pomaga, «kakor ve in zna» («Učiteljski list», št. 9). Rasla je kakor divje drevesce, ki ga je veter zasejal v polje, brez pomoči — razen božje, po lastnem nagonu samohrane. In si je iz tega nagona izorganizirala življenje, ki kot organizacija mogoče še ni vzorno, a gre v pravo smer; natrpala se je z znanjem, ki ni mogoče niti sistematično niti široko, a ga je volja, izluščiti iz sebe kleno jedro. V tistih mladinskih društvih, v katerih so se nedoletni fantje in dekleta zbirali začetkoma zavoljo nogobrca in hazene, se je v počasnem, samokritičnem delu polagal temelj za bodoče, zdravejše razmere in za delček novega, popolnejšega človeštva. Neki prijatelj, ki je hotel v mlajših letih delati «za narod» po starem, idealistično nerodnem načinu in ni znal pozneje iz svojega življenja napraviti nič boljšega, nego da ga je po starem načinu podoktoril, to se pravi, obupal je nad možnostjo, da bi človeštvu kaj koristil, in je začel iskati svojo korist, mi je rekel: «Kaj pomaga delati za naše ljudi! Če se naš človek nekam povzpne, pozabi, da je bil naš človek». To ni res! To je bogokletstvo! Izjeme ne delajo pravila. In tem manj veljajo njegove besede danes, ko so izgubile stare metode, ki so dvigale posamezne ljudi za vsevedne pastirje nad črede neukih ovc, med mladino ves kredit. Lastna glava, ki je dokazala, da more tudi sama, brez črednih pastirjev, do jasnosti: to je individualistično načelo našega bodočega zrelega človeka; trpljenje in sramoto, ki ju občuti kakršnikoli drugi človek v današnji družbi, občutiti kot trpljenje in sramoto svoje lastne kože: to je kolektivistično načelo, ki bo usmerjalo dejanja prihodnega moža in prihodne žene. Da se ti dve načeli kolikor mogoče jasno zacepita v vsa srca, se ne bomo smeli ustrašiti nobenega truda in nobene besede, tudi če bo rezala v naše meso.

Karlo Kocjančič.

Igor Volk:

Iz knjig, ki sem jih čital.

Študija dr. Fr. Oblaka «Dr. K. Lavrič in njegova doba» iz l. 1906.: «Zgodovina je naša učiteljica» — za nas je krog, ki se v njem sučemo, in nas sili k temu neznana sila in vendar znan demon: Nezaupanje v lastno moč in lastno veljavo. —

A. L.:

Naprednost, nacijonalizam, demokratizam¹⁾.

Vrednost ideje sa socijalnog gledišta sastoji se u učincima, što ih ona proizvodi. Ideje, bile one verske ili socijalne, imale su odvajkada golemi utecaj na razvoj naroda; one ga vode k cilju njegovih nastojanja, daju mu snagu da može cilj postići i bez ideja bi tok narodne historije bio nestalan, kao što je nestalan put ladje bez kormila na uzburkanome moru.

Aktivnu moć ima izvesna ideja, kad duboko prožme narodnu dušu, kad narod počne za nju osećati, kad postane narodnom potrebom i što je taj osećaj jači, jedinstveniji i rasprostranjeniji, duša je narodna čvršća, kolektivnija, a prema tome otpornija prema vanjskim utecajima i napadajima. Kolektivna narodna duša stvara se sintezom osećaja, ideja, običaja, verovanja, interesa i dr., a kao osećaj tvori deo karaktera, u kom leži i moć naroda.

Načela: naprednost, nacijonalizam i demokratizam sastavljeni u jednu idejnu celinu, sačinjavaju našu ideologiju, čiji će učinci po našem uverenju najbolje udovoljiti našim socijalnim zahtevima. Navedena načela nisu determinirana*) i pojedinačno posmatrana imadu neodredjeno, a često i višestruko značenje, a ako nisu uvetovana ne mogu se kao unicum shvaćati. Ujedine li se međjutim ova načela tako, da jedno načelo uvetuje drugo, čine jednu celinu, koja imade prilično jasno i jednostruko značenje.

Naprednost se može ispoljiti u raznim formama i prema raznim ciljevima (i suprotnim!); ako stoji načelo narodnosti uz naprednost tako, da jedno uvetuje drugo, shvaćanje je odredjenije (jednosmerno!), a stoji li demokratizam kao poslednji uvet, nastaje jedna celina, sastavljena iz triju načela, koja zajedno tvore idejnu celinu.

Opazit ćemo, da se načela: naprednost, nacijonalizam i demokratizam ne samo slažu, već područje jednoga zaseca u područje drugoga tvoreći jedan splet, jednu odredjenost, koja logično proizlazi iz ovih načela sa opće moralnog stanovišta.

Istakao sam, da su ova načela neodredjena i nejasna, a s filozofskog gledišta možda i iluzorna, pa ih ne ćemo proučavati s filozofskog stanovišta (jer nije ni potrebno), već ćemo se obazreti na njihove učinke, pa će o njima oviseti vrednost i opravdanost njihova.

Naprednost.

Načelo naprednosti igralo je kroz historiju veliku ulogu u razvoju civilizacije svih naroda, jer su o njem ovisile mnoge važne promene u pojedinim stadijima i duševne i materijalne kulture.

¹⁾ Na molbu uredništva, da bude navedeno stanovište, koje je na kongresu USS i I od 4. jula 1925. kao ideologija Udruženja primljeno, jasno i svim članovima Udruženja poznato, obelodanjujem ga u ovom glasilu.

*) O samom demokratizmu moglo bi se po mišljenju Le Bon-ovom napisati tri debele knjige.

Kulturniji narodi nisu uvek najnapredniji. Često, da se očuvaju od drugih manje kulturnih, da spreče njihov utecaj, a što je najvažnije, da se s tudjincima ne mešaju, ograde se kineskim zidom i oviju se plaštem konzervatizma, te gorljivo paze na starine, na tradicije, na običaje, da se ne bi uvukle «novotarije».

Gorljivo čuvanje narodnih tradicija može biti sudbonosno po jedan narod, ako se novim socijalnim prilikama i zahtevima ne zna prilagoditi karakternim elasticitetom. Ta nesposobnost prilagodjivanja dovodi do konstantnog opadanja.*)

Tradicije su usko vezane s narodnim životom, ali usprkos toga moraju se one, koje štete narodu, koje ga sprečavaju u njegovom razvoju, kao nepotrebne i štetne razoriti, jer bez rušenja takovih tradicija, nema napretka. Ali se kod toga mora paziti, **da se uzdrži ravnoteža između prvobitnih, stalnih tradicija i novih promena**, da učinak ne bude negativan, jer se narodna duša opire brzom prodiranju novih ideja, budući da je podvrgnuta čuvstvu a ne razumu.

Ako promotrimo prilike u kojima naš narod živi, naići ćemo na štetne i neosnovane tradicije, koje narodu donose mnogo zla na polju duševne i materijalne kulture. Robovanje izvesnim idejama, hipotezama i nazorima, bacaju narod u pozadinu, a narod se davi u njihovom zagrljaju. Verujući u sudbinu, ne uzdajući se u sopstvenu snagu narodni život naliči na izmorenog, bezmoćnog starca, koji stupa daleko iza drugih bez volje, bez orijentacije, bez ambicije, a samo na vlastitu štetu. Narodni život neka bude nalik zdravu i snažnu gorštaku, koji sve zabacuje, da se lakše vere, odabire najbolji i najkraći put i nastoji da stupa u prvim redovima i ne da, da ga iko zabacuje i potcenjuje. Da narodno natecanje u socijalnom i političkom životu bude olakoćeno i uspešno, mora se narod opskrbiti svim potrebnim sredstvima: zdravo seljaštvo i radništvo, dobro i napredno gospodarsko i uopće ekonomsko stanje, narodna prosveta, zdrave misli, zdrava i valjana inteligencija i dr. Sve ove faktore valja poboljšavati, unaprediti, da bude narod u pravom smislu napredan.

Naše narodno gospodarstvo, kao prvi i najvažniji uvet našeg narodnog opstanka, nije usprkos velikog napora i požrtvovnog rada, najnaprednije, a u nekim krajevima još i primitivno, što je uzrokom, da je naš seljak prekomerno ovisan. Povećanjem produktivnosti ne samo tla, nego i svih grana narodnog gospodarstva, rast će ekonomska neovisnost, moć i blagostanje naroda.

Ima još nekoliko važnih pitanja, koja duboko zasecaju u narodni

*) U starom je veku upropastio Spartu, a danas vidimo golemi kitajski narod, kako se koči pritisnut konzervatizmom (mandarinizam). Konzervativna (i nenarodna) je bila preratna Austro-Ugarska, a osobito Turska, koje su osnivale svoju vlast na teokratizmu, imperijalizmu i nasilju, dakle na principima, koje se kose s duhom našeg doba.

život i koja imaju veliki utecaj na kulturno i nacionalno stanje naroda, a ta su pitanja: narodno zdravlje, prosveta i rad. Zlo, što ga donosi narodu nerad, razsipnost, pijanstvo, svadje i dr. mane, treba sistematski suzbijati širenjem ideje radinosti, štednje, trezvenosti i dr. vrlina, pa će s manama iščenuziti i štetne posledice, što ih one prouzrokuju.

Samo napredan duh uspešno može da svladava zapreke i poteškoće, koje mu današnji život stavlja, jer ne pregazi li se ove zapreke, znači sustati, ne micati se, prepustiti se sudbini. Znači — životariti.

Nacionalizam.

Osećaj narodnosti nalazimo doduše i u dalekoj prošlosti, ali se on bitno razlikuje od današnjeg. Narodnosna svest izbija tu i tamo i u starih naroda (na pr. u Grka za Demostena), ali dubljeg korena nije uhvatila do novijeg doba, do reformacije i renaissance, kad se počeo proučavati narodni jezik, koji se udomljuje i u literaturi i potiskuje aristokratski crkveni jezik: latinski i grčki.

Kasnije se razvilo načelo, da se narodi svojevoljno slože u zajednice, koje će se temeljiti na nacionalizmu — narodnosni princip. Narodnosni princip razmerno je vrlo nov. On nastaje u literaturi i filozofiji tek u XVIII veku, a ne kosi se ni s humanim ni internacionalnim principom.

Glavne oznake nacionalizma jesu: narod, kultura, gospodarstvo i moral.¹⁾

Narod je prirodna organizacija, koja nije nastala voljom pojedinaca, a izgradila ga je zajednička historija i tvori sastavni deo čovečanstva. Da se narod može slobodno kulturno razvijati, stvara si narodnu državu (država služi narodu, ne narod državi; ona je tvorevina ljudskog duha), da ga štiti i čini ravnopravnim s drugim narodima.

Narodi se medjusobno razlikuju svojim karakterom, duševnim ustrojem, historijom i kulturom. Narodni je karakter stalno svojstvo, nije podvrgnut momentalnim promenama i na njega može delovati samo vreme ispunjeno neprestanim utecajima moćnih faktora kao što su potrebe, životno natecanje i dr. Pojedinaac, koji je promenio zajednicu (narod), nije promenio svoju narodnost, jer prividna promena ideja, ne menja njegovu psihu i narodni karakter. Svojstva zajednice ispoljit će se u njemu često, a pogotovo u njegovim naslednicima prve i daljnjih generacija, ako se ne budu umetno prikivala. Odgoj se kod menjanja narodnog karaktera i njegovih svojstava pokazuje sasvim nemoćnim, jer on može da menja samo nebitna svojstva.

Svojstva, koja su nastala umetnim izazivanjem, prolazna su već u drugoj generaciji, ako se ona ne podvrgne istom procesu izazivanja. Ova biološka pojava nije retka, a najbolje se opaža u životinjskom i bilinskom carstvu.²⁾

Jedan od snažnih narodnosnih osećaja ispunja ljubav prema domovini, prema materinjem jeziku, prema ljudima, koji govore istim i vrlo

¹⁾ Vidi «Naš Glas» II. br. «Obćni zbor udruženja slovanskih srednješolcev v Italiji».

²⁾ Ako se na pr. kalami jedna voćka, nova stabljika kad odraste, pokazivati će svojstva divljake, kao što je bila stabljika prije kalamujenja, iz koje je ona postala, a druga svojstva može se dobiti jedino ponovnim oplemenjivanjem. Taj se proces mora godine i godine obavljati, da se dodje do jedva vidljive hereditarnosti.

sličnim jezikom i prema kraju u kojem ti ljudi žive. Ta je ljubav prirodjeno čuvstvo, koje je duboko uvreženo u duši naroda i koju oseća svaki čovek. Patriotizam valja shvaćati u ovom smislu, a ne kao simbol ugnjetavanja, izrabljivanja, egoizma i dr.

Narod, kao prirodnu organizaciju, treba poštivati i računati s njime, jer je on ravnopravna jedinica i deo čovečanstva, kojega treba da vode njegovi ideali, njegovi interesi, njegova duša, njegova volja, da ostvaruje svoj politički i kulturni program.

Nacijonalizam očituje se i **kulturom**: jezikom, historijom, filozofijom, znanostima, umetnošću, moralom, verom, pravom, državom, navikama i običajima. Najveću socijalnu vrednost ima jezik. Njime se praktički očituje narodnost, a u temeljnoj je vezi s mišljenjem, osećajem i celim duševnim i kulturnim životom naroda i dok je jezika bit će i naroda. Jezik, kao sredstvo, koje omogućuje ljudima međusobni saobraćaj, nalazimo i kod najprimitivnijih narodâ; on je početak i poluga svake civilizacije.

Kultura je izraz narodne duše, u njoj se očituje narodni karakter, narodni osećaji, narodna prošlost i njegovi nazori o svetu uopće. Kultura je ogledalo njenih stvaralaca. Nikada nije pojedinac stvorio kulture. Kulturu stvara narod. Po svojoj se kulturi on takodjer i razlikuje od drugih naroda. Kultura može preći iz jednoga naroda u drugi istom onda, kad se ona podvrgne izvesnim promenama i kad se modificira karakteru i duši onoga naroda, koji je prima, dok se nakon stanovitog vremena toliko ne promeni, da se od prvobitne kulture ne može prepoznati.¹⁾

Kultura ima veliki utecaj na dušu naroda. Pod njezinim utecajem, postaju osećaji i ideje zajedničke, duša postaje čvršćom, homogenijom, kolektivnijom, a prema tome i otpornijom prema vanjskim utecajima.

Svojsvo je kolektivne narodne duše, da se opire vanjskim idejama, jednakim i protivnim idejama i što na nju deluju jače vanjske ideje, jača i vlastite, a često dovede ovakova napetost i do fanatizma.

Veoma važno po jedan narod je njegovo **gospodarstvo**, jer o njem ovisi moć i blagostanje naroda. Ono donosi mnoge posledice, koje mogu štetno i korisno delovati na razvoj naroda, prema tome, da li je gospodarstvo zapušteno i zlo, ili napredno i dobro. Ne samo narodno gospodarstvo, nego i sva materijalna kultura su čvrsti temelji na kojima počiva narodnost. Svaki narod nastoji da bude što više ekonomski neovisan, jer s time u vezi postaje on i politički neovisniji, što je cilj svakog naroda.

Moral je baza narodnog života, baza demokracije i narodne slobode. Stvara i uzdržava narodne vrline: požrtvovnost, odlučnost, vernost, poštenje i dr. Jača narodnu volju i očeličuje njegov karakter. Moral je važno narodno pitanje, kojega treba provadjati bilo na temelju vere, filozofije, uverenja ili razuma, glavno, da se provede, jer bez njega narod prestaje biti narodom u pravom smislu reči.

Moralna pokvarenost ne uništava direktno narod, ali njezine posledice: slaba volja, iskvaren karakter i druge mane oni su faktori, koji narodu kopaju grob. Nepravda, egoizam, nasilje i dr. sve su to deca nemoralna u širem smislu, te potkapavaju mir čovečanstva.

Cilj je narodnosti čovečanstvo, zato će pravi patriota raditi i žrtvovati se za svoj narod i domovinu, u čem će se očitovati njegova moralna snaga i individualna vrednost.

¹⁾ Lepo se opažaju te promene u umetnosti, poimence u arhitekturi. Egipatska je delovala na grčku, grčka na rimsku, rimska na kasniju, ali se nijedna nije mogla asimilirati. Gotika je takodjer promenila prvobitni oblik, čim su je poprimili drugi narodi.

Demokratizam.

Demokratizam se često puta shvaća neispravno, što je uzrokom njegova neodredjenost. Dok se danas demokratizam shvaća kao načelo humanosti, morala, jednakosti i ravnopravnosti, dotle je na pr. u starih Grka u doba demokracije predstavljao demokratizam izvesne političke dužnosti (n pr. Atenjanin je morao da prati političke događaje i da sudeluje u političkom životu). Slavenska bratstva i porodice imale su takodjer karakteristike demokracije, jer su se temeljile na demokratskim principima. Demokracija je politička organizacija, koja se temelji na etičkom i humanom principu. Demokratizam osudjuje izrabljivanje i tlačenje, jer se temelji na egoizmu i imperijalizmu, i pomaže članovima društva, da zajedničkim radom stiču što veću korist. Cilj mu je administracija i kao takav opreka je aristokracije i oligarhije. Rad po demokratskom shvaćanju nije zlo, nije nevolja, već je rad blagoslov, koji donosi sreću, to je vatra u kojoj se kuša njegovo zlato, — njegova moralna snaga; nije rad put do ugleda, do prestiža, nego put k nekom cilju, a revnost i ustrajnost na tom putu donosi i ugled i pojedincima i narodima. Sadržaj je demokratizma politički princip jednakosti i ravnosti, po kojem su svi narodi ravnopravne individualnosti. Što još i danas sila igra ulogu prava, što je slabiji izvrnut bedi, preziru; ugnjetavanju i što nema čoveštva, uzrokom je ignoriranje demokratskog duha, a s tim u vezi regresija altruizma, humanosti, tolerancije i ostalih pozitivnih načela. U duhu demokratizma ima se shvaćati i princip samoodredjenja, da se «narod ne sili na vladu, koju si nije sam izabrao», a psihološki je uvet, da se njime vlada, kako to zahteva njegova duša, njegovi običaji, njegov karakter, a ne samovoljno ili nasilno.

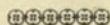
Demokrata ceni sebe i druge prema stepenu čoveštva, što ga dotični poseduje i iskazuje, prema pravednosti, kojom on postupa, prema snazi i odlučnosti, kojom traži, sledi i brani istinu i pravo.

«Obrana čovečjeg prava moralna je dužnost; obrana se psihološki i čudovredno razlikuje od napadanja, jer su im poticaji i motivi sasvim oprečni.»

Narodnoj inteligenciji, koja je prožeta demokratskim duhom, nameće se kao prva dužnost, da radi za narod, da ga prosvetljuje, da uvidja njegove potrebe i da radi oko njegovog svestranog razvitka.

* * *

Sva ova načela jedna na druge deluju, jedno drugo popunjava, jedno drugo uvetuje, pokazuju put, kojim valja stupati k cilju, a u volji i odlučnosti stoji, da li će ovaj put slediti, ideje pretvarati u dela, tražiti sakriveno blago u dušama svojim i u duši naroda. Tu dušu valja pobuditi, ojačati, dovesti je na polje rada, da se svim žarom baci na izgradjivanje svoje budućnosti — svoje sreće. Ideja rada, ideja života neka prodre i u poslednju seosku kućicu, duboko u dušu i radnika i seljaka, u dušu gospodara i inteligenta, da im uspravi glavu, ulije vedrinu i svetlost u duše, da se probudi život.

Da ne bodo pojmi napačni.

Biti mladin, ne pomeni vedno: biti mlad. Kdor si ohrani še do sivih las jasen pogled za potrebe svojega časa, nekompromisarsko spoštovanje do resnice in svežo borbenost za pravico, je bolj mlad nego dvajsetletnik, ki vsega tega nima.

K. K.

Šema Cankarjanec:

Še o hlapcu Jerneju.

Končno se mi zdi, da smo začeli tudi mi razumevati. Počasi sicer, a zares. Seveda smo morali prej dobiti italijanski prevod in še kaj drugega, in tudi jubilejna številka «Edinosti» igra tu pri nas svojo veliko ulogo. Ker kdo ve, če bi prišli sploh do takšnih besed, če bi tega jubileja ne bilo. Najbrže bi ostali. Pri nas je namreč navada, da pišemo sproti. Ne za to, da bomo s tem kaj ustvarili in kaj dali, ampak za to, da sploh pišemo, če že pišemo. Zastran tega pa ni baš potrebno, da pišem jutri prav to, kar sem danes, samo še bolj globoko in vneto; zadostuje kaj čisto drugega in morda naravnost nasprotnega, če že ni drugače.

Sicer ni prav in ni dobro, da trosim na tem mestu te besede, zdi se mi, da je škoda «Našega glasa», ker bi moral biti namenjem za vse drugo.*) Vendar nimam drugeje prostora, da bi povedal kaj o tem, kar mislim, in bližnjega jubileja ne vidim nobenega.

Torej nič manj nego devetnajst let smo potrebovali za spoznanje, da «Hlapec Jernej» ni zgolj literarno delo, ampak da sloni popolnoma na življenju in v njem; da ni «veleumetnina in umska velezmota», kakor jo je krstil neki kritikuh, ampak da je naše vsakdanje življenje, danes, včeraj in jutri. Deset let smo sploh spoznavali, da je umetnost, dvajset smo jih potrebovali, da smo mu dali v javnosti priznanje, ne samo kot umetnini, temveč kot človeškemu evangeliju. In to smo storili mi, ki smo resni, bogati in premišljeni ljudje in ki smo praznovali lani 125 letnico Prešernovo. Dvajset let smo rabili, da smo prišli do one točke našega srca, kjer stoji naša vsakdanja skrb za kruh in streho. Leta 1907. ga je vrgel Cankar med svet in mu skrajšal konec, da se ne bo kakšna ljubljanska (pri nas tržaška ali goriška) frajla naslajala, ko bo brala spektakel.

In mislite, da smo danes že definitivno določili, kaj je s hlapcem Jernejem? Kaj pa! Tu pa tam zasvira kdo na pravo piščal, pa se iz skupnega zbora tako jasno loči, da ga takoj obsodijo in mu vzamejo inštrument. In takoj ga oznamenijo za Cankarjanca, šemo in frazerja, da malo takšnih. To po dvajsetih letih, ko je zagledal beli dan hlapec — pravičnik — poštenjak.

In kaj ste storili vi vsi, da bi ta simbol trpečega človeka posplošili, dali ga ljudem v glavo in srce?

Italijani so peli Tassove verze, ko so nosili vodo z vodnjaka, mi smo peli Gregorčičeve, Italijani so čakali pred tiskarno Mazzinijevih listov, mi smo Hlapca zatajili. In če greš in predavaš o njem in čitaš

*) To seveda ni točno. «Naš glas» je namenjen temu, da mladi premišljujemo o zadevah, ki se nam zdijo premišljevanja vredne. Škoda je le ta, da rajši premalo besed trosimo o rezultatih naših premišljevanj in da nas še premalo res misli. Ur.

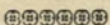
iz njega, pa poveš, da je tega pravičnega sam fajmošter preklel, bereš drugi dan v kakšnem časniku, da si duhovnike s farji zmerjal. Pri nas pa ustvarja časnik javno mnenje in vse ostalo, ker smo namreč preleni, da bi si to mnenje kje drugje ustvarili.

In končno, da povem, kar sem hotel: Še v najboljši študiji, ki pokaže vsaj megleno črto Jernejeve boli in njegove upravičenosti do svoje pravice, v študiji g. Furlana v jubilejni številki «Edinosti», izzveni vse v mučni in že od nekdanj na vsa mogoča godala igrani refren: Vse lepo, toda ni mogoče. — Sicer g. Furlan tega ni povedal, a zdi se mi tako.

Pravijo, da bi tvorila ozadje temu življenju tudi svoboda verskega prepričanja ali svobodno udejstvovanje narodnosti. Ne, to ni mogoče. Cankar je moral zgrabiti tu prav «ekonomični» moment, če nam je hotel pokazati Jerneja takšnega, kakor nam ga je. In če hočemo slediti Jerneju, nas naša pot vodi le toliko na nacionalno stran, v kolikor je Jernej naša duša in smo mi jezikovno edini. V splošnem pa ne more misliti Cankar na nas kot narod, v očeh mu je krivica tistega zakona, ki ga je človek ustvaril, a ga Bog ni podpisal. Bog je svoj zakon človeku v srce in misel položil. Zato zadeva ta zakon vse in Jerneja tudi, vse one, ki trpijo radi istega nepotrjenega zakona. Kdor je težo tega trpljenja bolj občutil, temu je Hlapec Jernej bolj glasnik. In tu pridemo šele mi na vrsto, ker ga morda ni naroda v Evropi, ki bi imel žalostnejšo usodo od naše.

Tudi ni res, da bi Cankar ne mogel misliti tu na golega človeka, borca za svoj kos kruha. To je kakor pri drugih njegovih satiričnih spisih. Na eno stran hvalimo njegovo satiro, s katero je bičal neusmiljeno krog sebe, na drugo odrekamo temu bičanju veljavo in pravimo, da ni mislil na nobenega. Še Skrbinšek se postavlja na to plat, da Cankar ni tako konkretno mislil, kakor je pisal. Zakaj, za vruga, pa ga imenujemo potem satirika, zloveščega duha tedanje slovenske javnosti? Kaj bi ne mogli videti poleg tistih oseb, ki jih je bičal, umetnosti? So-li kaj manj vredna Šekspirjeva dela, če je v njih pisal o slabostih zgodovinsko dokazanih ljudi? Ista stvar je s Hlapcem Jernejem. Če drugega ne, je Cankar v njem opisal samega sebe. Če hočemo Jerneju verjeti in slediti, mu moramo slediti zato popolnoma takšnemu, kakršen je. To je baš greh proti umetnosti, da se umetnikove besede izrabljajo v kakšne drugačne svrhe. Hlapec Jernej ni človek, ki se je samo rodil in nekaj rekel, njega ne moremo zapreti v konfine, pa naj postavi te konfine potem jezik ali kdo drugi. Če mu hočemo slediti na potu, moramo priznati čisto upravičenost gospodarskega ozadja oz. potrebo boja proti temu ozadju, ker glavno je tu tole: Človek, ki je vse svoje življenje delal in ni oskrnil svoje duše v tem delu — in pa grunt, materija, ki je ne urejuje zakon njegovega srca, ampak javni zakon.

Ne rečem, da nima ta zgodba za nas še kakšnega drugega pomena, recimo, da ne kaže tudi našega naroda kot enoto v boju z drugimi enotami; a to je le v toliko, v kolikor je med nami vsak posebe kos njegovega človeškega bistva, v kolikor mu vsak zase nalikuje kot borilec za svojo božjo pravico. Vsi drugi v tem ogledalu socialnega trpljenja našega naroda ne morejo videti svojega lastnega obraza, temveč se zrcalijo v posestniku Sitarju, županu, fajmoštru, izgubljenih študentih in Jernejevih krvnikih samih.

Drago Gervais:

O Slavenima.

O Slavenima se u zadnje vreme piše vrlo mnogo. Oni su, u najnovije vreme, stvorili nekoliko samostalnih država, koje se još nalaze u razvitku i na koje treba računati. Propašću Austro-ugarske monarhije iznikle su na delovima njezinog teritorija nove države od kojih su najvažnije tri slavenske celine: Poljska, Čehoslovačka i Jugoslavija.

S druge strane proživela je i najveća slavenska država jedan preporod. Komunistam u Rusiji predstavlja tek jednu fazu, jedan prelaz, jedno pomladjenje države i njezino oslobodjenje od trule carističko-bizantinske ideje. Rуска revolucija nije samo revolucija u običnom smislu te reči. Ova je reforma, treća etapa u razvitku Rusije. (Prva etapa **Petar Veliki**, druga oslobodjenje kmetstva.)

Ne događja se prvi put u istoriji, da Slaveni dolaze do svojih samostalnih državnih organizacija. No baš iz istorije vidimo, da Slaveni nijesu nikad znali iskoristiti mogućnosti, koje su im se pružale, kad su bili na snazi. Slaveni nijesu u državnim ograničenjima nikad, ili retko, pokazali onu praktičnost, koja je u tom pogledu toliko potrebna.

Jedna od jačih ličnosti u povesti Hrvata bio je kralj Tomislav. On uspeva, da organizuje najjaču državu na Balkanu. To postizava ratovima. No čim mora razviti jednu opsežniju državničku delatnost t. j., pružiti svojoj državi garancije, da će uspevat i u budućnosti, zapliće se u kućine diplomacije rimskih papa, i sam stvara teren na kojem se mala država ruši. (Splitski sabori.) Posljedica te loše politike je umorstvo zadnjeg zakonitog kralja Zvonimira, nastalo usled njegove ovisnosti od vatikanske politike.

Aleksandar I., iza kako je jedino pomoću Rusije i njene oružane snage uništen Napoleon, gleda na svoju pobjedu detinjskim pogledom i naivno filozofira o sv. Alijansi i oprostjenju, dok Meternih na bečkom kongresu deli bogati plen. Od toga plena dobiva Rusija onoliko, koliko se svidja svemožnom kancelaru.

Poljaci i južni Slaveni borili su se kroz cele decenije sa Osmanlijama, braneć zapad od nove provale Vandala. Taj svoj superiorni položaj prema zapadu nisu nikad iskoristili, i sva im se je nagrada sastojala u tome, da su dobili epitetom antimurale cristianitatis.

Naveo sam ovde nekoliko primera, koji potvrđuju pravilo. I sad se čovek u čudu pita: Kako to, odkud taj nesmisao Slavena za državnu organizaciju, odkud ta jalovost i nepraktičnost u najvažnijim životnim problemima?

Razloga ima više.

Veli se, da su tome krive geografske prilike, delovanje stranih kultura na Slavene, kad je njihova kultura bila još u povojima i drugo. Svako od tih mišljenja ima svoje značenje i svoju istinu.

Jedan od najdubljih razloga leži u samoj slavenskoj duši, u njezinom shvatanju u Slavenskom mentalitetu.

Karakteristike germanske rase jesu: smisao za organizaciju, ustrajnost, neelastičnost duha i slabo shvaćanje, ali to nadoknadjuje marljivost i tvrdokoran rad.

Roman je njegova suprotnost. Brzo shvaća, temperamentan, sa vanrednom inteligencijom, elastičan, ali len i neradin.

Slaven, on stoji u sredini, između ova dva mentaliteta.

Francuz je površan i duhovit, Nemač težak i dosadan, Rus dubok i melanholičan. (Veli negde jedan pisac čije se ime ne mogu momentalno setiti.)

Dok je German hladni materijalista i računčija, Roman pesnik i duhoviti koser, Slaven je mrki šutljivac, asketa koji uvek ima po koju težku misao, kojom se bavi. German će se za nešto boriti za to, jer zna, da će iz toga izvući koristi (Drang nach Osten, engleske kolonije) Roman će se boriti iz ambicije i želje za slavom (napoleonski ratovi), a Slaven, on se uopšte ne će boriti. Jer u sebi nema ni dovoljno ambicije, ni dovoljno egoizma. (Karakterističan je zavet Hrvata, da se ne će boriti izvan svoje domovine t. j. osvajati tuđe krajeve.)

Setite se samo borbe između Dostojevskog i Turgenjeva i posledice te borbe romana «Dima» i «Idiota».

Turgenjev je u «Dima» hteo postaviti tip realnog čoveka (zapadnjaka, dakle ne Slavena), koji će raditi pozitivno, i korisno za svoje dobro i svoju zemlju. Dostojevskij, najslavenskiji pisac, postavio je drugog pozitivnog čoveka, idiota kneza Miškina. Polovica ruske štampe i kritike oborila se je na Dostojevskog, kruteći mu, da je u Miškinu prikazao pravog Slavena, a ipak kako je tačno opažanje Dostojevskog.

* * *

Temeljni ton slavenske duše je dubina, produblјivanje. Slaven će svaki pojam razmesariti u tančine, analizirati do u sitnice, uvek u želji da upozna ono konačno, ono glavno. («Ja hoću, da doznam ono glavno», veli negde knez Miškin.) Da dopre u srž, kako bi rekao jedan moj bivši profesor.

Ta razlika izbija najjače u pitanju religije.

Roman tratira religiju na jedan površno-skeptički način (Volter) ili nastoji, da iz nje stvori jednu lepu ceremoniju (običaji), a da kod toga vrlo malo sudeluje dušom.

German nastoji da je pojednostavi, približi svome shvaćanju i učini od nje jedno društveno prvoto, kojega će se rigorozno držati. (Luther, Cromwell.)

Jedini Slaven stvoriti će iz nje jedan teški problem, kojim će se baviti bolesnom nostalgijom za rešenjem, lomeći se njime celi život i trpeć kot toga čitavom dušom. (Dostojevskij: Braća Karamazovi-Aljoša) Merežkovskij: Trilogija) (Tolstoj: Vojna i mir — Pier.)

Ceremonial rimske crkve je sjajan, pun vanjskog bljestavila, ceremonijal evangeličke jednostavan, a ruske (grčko-istočne) sjajan kao i rimski, ali pun neke duboke mistike, kojega prvi nema.

* * *

Slaven je pesimist. On ne veruje u sreću čovekovu, on ne veruje ni u njegovu snagu, ni u njegovo delo. I baš radi te njegove nevere upušta se teško u neki rad. On zna, da je čovekovo delo tek jedna kratkotrajna igra

na ovome svetu, koja u ovoj bezkonačnosti, koja ga okružuje, ne vredi ništa. I zato on osudjuje unapred svako delo na propast, (koja ga i čeka), pa se ga radi toga i ne prihvaća. Jer sve je to kaplja u carstvu božjem. I tako biva, da najveći ruski mislilac Tolstoj dolazi do toga, da proklinje civilizaciju i kulturu, i traži neznanje. Slično njemu i Dostojevskij, kad govori o «glavnome umu».

Ta, isključivo slavenska, apatija prema životu, opažena je već davno. Ferrero u svojoj knjizi «La Giovane Europa» govori o tome, kako ga je čudilo, što Rusi umiru tako mirno. Kao, da su svoj život na svetu smatrali tek jednom kratkom stanicom, jednim potrebnim belastom. Kroz sve slavenske literature izbija to lice, apatičnog čoveka, bez ikakvog interesa za život.

Najdrastičnije je taj tip ocrtan u Oblomskome.

To je neki dobrovoljni asketizam, fatalistično predavanje sudbini, filozofiranje o Bogu i mistika. (Predavanje starca Zosima Aljoši.)

Dok se Romanu prikazuje slika sveta, kao neka lepa, vesela pesmica, Germanu, kao matematička formula; za Slavena je to jedna tamna bazilika u kojoj ljudi govore šapćući i mole se nepoznatom Bogu, da ravna njihovim životom.

* * *

To predavanje duše Bogu i nepraktičnost i bezvolja za život dobivaju jasnu sliku u bivšem ruskom carstvu. Car je gospodar, bačuška, on za narod nije tek običan čovek, već neko više biće, kojemu se on slepo poverava i u čije ruke on postavlja svoj život. On mu je dobri otac, koji se za njega brine, tako, da se ne treba brinuti sam. Dok je cara sve je dobro. On može, da se propija i da ne radi ništa. Oprostiće mu na nebu Bog, a na zemlji car i majčica Rusija. Ali i taj car i on je Slaven, i on treba nekoga kome će se poverit u koga verovat. Na ruski dvor dolazi zloglasni Raspućin, lopov, nezalica i lukavac. I eto. To je taj sveti čovek, taj poslanik božji, mistični gospodar, koji će vodit carstvo. Druga, manje slavenska, inteligentnija grupa, gleda na stvar drugačije. Dolazi do revolucije i carstvo se sruši.

Ta revolucija je dugo pripravljana. Cela ruska literatura tamo od četrdesetosme dalje, bavi se problemima slavenstva i problemima države. S jedne strane (u glavnom) grupa slavenofila sa tipično slavenskim idealima, s druge strane zapadnjaci koji uvidjajući nepraktičnost, neelastičnost i nesposobnost slavenskog shvaćanja, traže utecaj zapada, evropereziranje slavenske duše i slavenskog života. (Herzen, Bjelinskij, Turgenjev.)

Apoteoza svega ovoga natezanja, filozofiranja i borbe, je Revolucija, koja je donijela pobedu ideje zapadnjačke, i to u njezinom konačnom obliku — u komunizmu.

No baš zato je taj komunizam tako slabo slavenski i baš radi toga ne će on ostavit u slavenskoj, ruskoj duši nikakav trag. (Dajemo ta pasus na debato. Ur.)

* * *

I eto. Radi te duboke sumnje u sebe, i u sve što je čovečansko, radi te svoje apatije prema svakome radu, radi neutješivog pesimizma, radi jedne bolesne melanholije, koja prolazi kroz sve slavenske pesme, literatura i umetnost; — nije Slaven znao, ni mogao, da se snadje u životu i da žive praktično.

Pesimizam i oblomskizam (melanholija i bezvolja, uz filozofiranje o životu) su njegovo večno prokletstvo, koje mu neda da dane slobodnije i svesnije.

To je jedna velika duša, zagonetna i duboka, koja u sebi sakriva titansku melanholiju. Melanholiju prvoga čoveka kad je sam i bespomoćan lutao prašumom.

Logično je, da se takova rasa ne će znat snaći u svetskoj utrci i borbi za opstanak.

Sve njezine dobre odlike ne mogu joj pomoći kod onih mana, koje proizlaze iz njezinih glavnih osebina.

Ali ta se rasa nalazi još uvek u razvitku. Upoređujući prilike, koje su vladale u Rusiji pre rata sa onima na Zapadu, vidimo jednu jezovitu razliku. Ta rasa nadalje poseduje one primarne snage, koje su drugi narodi u čestim bojevima i naporima stoleća iscrpli.

I kad se te primarne snage, ta pokopana energija budu znale korisno upotrebiti, nastat će za Slavenstvo jedno nova doba.

* * *

Kao što su Anglosasi od primitive Britanije dugim razvojem, eliminirajući iz svoje rase sve štetno, uspeli da organizuju jednu silnu državu, tako će možda i Slaveni, kad se delovanjem tuđih kultura, oslobode svojih tipičnih i rasnih mana.

Ferrero veli negde:

Romani su stvorili prvo veliko i jako carstvo, posve romanskog karaktera, osnovano na apsolutizmu i tiraniji. To je Rim. Germani su osnovali drugo veće, jače carstvo, opet germanskog karaktera, osnovano na demokratskom principu. To je Velika Britanija. Treće carstvo imali bi osnovat Slaveni.

Kakvo će bit — ne znamo.

Milko Bambič: Kovač.

D. P.:

Nekaj misli k smernicam za kulturno in samovzgojno delo med ljudstvom.

Ne mislim pod tem naslovom obdelati vse ono, kar bi nam bilo potrebno za uspešno delo med ljudstvom; hočem le začrtati nekaj misli, da s tem spopolnim sliko, ki jo bodo ustvarili ostali tovariši s svojimi članki.

Predno preidem na predmet sam, čutim potrebo, da povem odkrito besedo. Vsi, ki se ukvarjamo z «delom za narod», in tako tudi naše dijaštvo, vsi smo do danes «delali» le preveč s frazami. Ni prijetno morda, da pišem to v list, a zdi se mi potrebno, da ugotovim, kako sem delal jaz sam in kako je delalo mnogo drugih; zato, da ne bo več slepomišenja. Če ostanemo na tej poti, ostanejo vse naše stvarne smernice puhle in prazne. Čemu bi sami sebe slepili! Bodimo odkritosrčni vsaj napram sebi samim in odločimo se za resno delo; kdor pa se tega boji, naj ne frazari.

Prvi pogoj za delo med ljudstvom je delo za samega sebe. Kakor se moramo očistiti frazarenja, tako se bomo morali izkristalizirati še v marsičem; z malo upanja na uspehe bi šli propovedovati o svetlobi, če smo sami najzvestejši sinovi teme. Zato pa naj nam vse smernice, ki bodo začrtane v našem listu, služijo najprej za izpraševanje naših vesti.

Naše ljudstvo, kakor vse človeštvo, je mnogo trpelo radi zadnje vojne. Trpelo je нравno in trpelo je gmotno. Zaman, da se varamo z lepimi besedami o zdravju našega ljudstva; bolezen je tu: treba jo je priznati in ozdraviti.

Duhovno prerojenje človeštva je nujno potrebno; treba je spet od sebičnosti in materializma naše dobe k spopolnjevanju. Treba je posvetiti vse sile vzgoji. Temelj preosnovanja človeštva pa je preosnovanje družine. Tu bi lahko spet napisal dolgo razpravo v podkrepitev te svoje trditve, a dovolj je, da vzamete v roke zadnjo številko «Našega glasa» in prečitata še enkrat drugo poglavje tovariša I. B. Družina današnje dobe se sploh ne more več nazvati s tem imenom. Vse vezi, ki so bile značilne za to skupnost, so se pretrgale ali pa so močno popustile. Če bomo vrnili našemu ljudstvu pravo družino, bomo šli le naravno pot razvoja: od posameznika preko družine in ostalih stopenj do vsesplošne skupnosti.

Danes vlada svetu le razum, ki računa in preudarja mrzlo in sebično in tako tudi ukrene. Neobhodno potrebno je, da bo z razumom vladalo tudi srce, da bodo vladala naša lepa in dobra čustva, ki jih moramo pridobiti z vzgojo srca. Tej posvetimo naše prvo delo in ostalega nam ne bo težko doseči.

Vzgoji vzporedno moramo postaviti tudi pouk. Sicer smo brez šole, ker to, kar nam je dala Gentilijeva preosnova, je vse prej nego učilnica; a kljub temu lahko storimo kaj tudi za pouk našega naraščaja. Učno vprašanje naj rešijo stariši s tem, da sprejmejo tudi nalogo učiteljev. Ne bo takšnega uspeha, kakor bi ga imeli v šoli s strokovno izobraženim učiteljem, a vendar

se nam bo gotovo posrečilo, da se rešimo nepismenosti. Naše ljudstvo razume predobro pomen pisanja in čitanja, da bi zanemarilo v tem svojo deco. Tovariš mi je pravil nekaj o vasi v naših gorah, kjer nimajo šole, pa so vendar vsi vaščani pismeni. V dolgi zimi, ko jih visok sneg odreže od ostalega sveta, ko jih priklene k peči, se izpremene njih izbe v učilnice. Kje je zakon, ki bi zabranil, da bi se otroci učili pri domačem ognjišču?

Pomanjkljivost domače šole bi v kasnejši mladeniški dobi izpopolnilo društvo. Naša društva naj se preosnujejo, ker le preveč je takšnih, ki se z muko pripravijo na eno letno prireditev, da se s tem «pokažejo»; drugače pa društvo spi, knjižnica, ki jo smatram za srcé društva, ne deluje, kakor bi morala. Smo še vedno sužnji oblike, častihlepni smo še in bi radi povsod pokazali morda tudi navidezne naše zmožnosti. Mislim, da današnja doba ni za nas čas manifestacij, slavnostnih govornikov, himen in živijo-klicev, ampak čas smotrenegega, tihega dela, ki naj ne bo le delo za razne prilike, ko se je treba «pokazati», temveč *vztrajno*.

Kar smo delali do sedaj, je imelo tudi to napako, da je bilo brez glave, brez pravega reda. Manjkalo je kje predavatelj, pa smo poslali tega ali onega, ki se je pripravil v pol ure za predavanje o predmetu, ki njega samega ne zanima, katerega je poznal le od daleč. Slišal sem, da je v neki vasi na Krasu predavatelj prišel v škripce že pri prvem vprašanju poslušalcev o predmetu predavanja. Menda je to izmišljeno, kljub temu pa ne zgubi popolnoma nič na svoji vrednosti, ker ostane še vedno resnica, povedana le v pravljčni obliki.

Temu bi pomogli z organizacijo našega predavateljskega zbora, ki naj bi zbral predavatelje vseh strok. Napačno je, da ima vsaka organizacija, ki se smatra za matico, svoj predavateljski zbor. V tem vprašanju sem pristaš najstrožjega centralizma. Naša društva ne bi smela biti obsojena na to, da poslušajo vedno ista predavanja v različnih izdajah. Malo več pestrosti ne bi škodilo; vendar pa tudi razkosanje nam ne bi nič koristilo. Neka vprašanja naj se obdelujejo toliko časa, da bo popolnoma ugašena žeja poslušalcev po njih spoznanju.

Končujem. Zavedam se, da sem povedal malo, prav malo. Ni mi na tem, da bi razgrinjal pred vami načrt za načrtom, da bi vam kazal pot natančno do najmanjše stezice. Hotel sem, predno uberete katerokoli pot, pokazati le namen, da vam bo svetil od daleč, da ne zgrešite steze. Svetel je namen, pa kljub njegovemu blišču omagate na poti, če ne vzamete s seboj veliko samozatajevanja, požrtvovalnosti in vztrajnosti. Nisem pisal o smernicah, to prepuščam drugim, povedal pa sem (vsaj tako mislim), kaj je potrebno, da smernice ne ostanejo — fraze.

Naše školske prilike.

Ne ćemo frazirati, a niti ćemo davati svojeg komentara. Neka govore same brojke te kraljevske odluke i dekreti:

Još pre Gentilijeve reforme, kojom su sve jugoslovenske škole u Italiji usudjene na smrt, to jest pre početka školske godine 1923/24, bila je u Istri zatvorena odnosno poitalijančena većina hrvatskih i slovenačkih škola. Od 194 pokrajinske pučke škole sa 285 razreda i 289 učiteljskih sila, te 28 društvenih pučkih škola sa 45 razreda i 46 učitelja, (od ukupnih dakle 222 pučkih škola sa 329 razreda i 335 učiteljskih sila) s hrvatskim odnosno slovenačkim nastavnim jezikom, koje su opstojale u Istri do dolaska Talijana, početkom školske godine 1923/24 bilo otvoreno samo 98 pokrajinskih škola sa 159 razreda i 125 učitelja. Sve društvene škole morale su se zatvoriti, tako isto i sva slovenska i hrvatska zabavišta i vrtovi.

U Trstu su ostale otvorene sve slovenske pučke škole na periferiji. Mesto prijašnjih škola Družbe Sv. Ćirila i Metoda t. j. mesto muške pučke škole i ženske pučke škole u Via Acquedotto, muške i ženske pučke škole, i muške gradjanske škole na Sv. Jakovu, te mešovite pučke škole u Sv. Vidu, u kojima je o dolasku Italijana bilo upisano 2534 učenika, smela se je tek posle jedne godine, posle dugog čekanja otvoriti samo jedna mešovita pučka škola u Trstu, na Sv. Jakovu.

U Gorici su ostale definitivno zatvorene sve slovenske javne škole (općinska pučka škola na Sv. Roku i na Ajševici, državna dečaćka škola i pripravnica za muško učiteljište) s ukupnih 10 razreda i 10 učiteljskih sila. Morale su se zatvoriti takodjer i sve ostale društvene škole i to svih 5 pučkih škola «Školskoga Doma» te škole Družbe Sv. Ćirila i Metoda s ukupnih 32 razreda i 32 učiteljske sile. Iza dugog čekanja i mnogih molba otvorilo se u Školskoj godini 1921/22. nekoliko prvih i drugih slovenskih razreda na nekojim italijanskim školama, no kako ćemo iz daljega videti samo za vrlo kratko vreme.

Smrt svim slavenskim školama u Italiji bila je proglašena tako zvanim Gentilijevim zakonom to, jest kraljevskom odlukom-zakonom br. 2185 objavljenim u službenom listu «Gazzetta Ufficiale» od 24. oktobra 1923. Član 4. toga zakona glasi:

«U svim pučkim školama kraljevine vrši se poduka u državnom jeziku.

U općinama gdje se običajno govori drugi jezik, podučavati će se taj jezik u dodatnim satovima.

Poduka u drugom jeziku je obvezatna za inorodne učenike, čiji su roditelji ili njihovi zamenici početkom školske godine to tražili. Nastavni program i satnica bit će postavljeni odlukom ministarstva prosvete.»

Član 17. glasi: «Počamši sa školskom godinom 1923/24. u svim će se prvim razredima drugojezičnih pučkih škola podučavati u italijanskom jeziku.

U školskoj godini 1924/25. podučavati će se takodjer u svim drugim razredima spomenutih škola u italijanskom jeziku.

U naslednim godinama analogno će se postupati s ostalim razredima spomenutih škola, dok će se do toliko godina koliko traje celi kurz u svim razredima, koliko pučkih, toliko gradjanskih škola, podučavati u italijanskom jeziku.

Za uvedbu italijanskog nastavnog jezika mesto do sada upotrebljavanog nastavnog jezika analogno će se protegnuti poduka drugog jezika u dodatnim satovima.» (U jedinstvenom sadržaju pučkoškolskoga zakona,

objavljenoga u službenom listu od 27. aprila 1926 kr. odlukom od 22. januara 1925. br. 432, spomenuta su dva člana pod brojem 31 i 260).

Ne ćemo da pišemo o načinu, kako se je provela poduka u dodatnim satovima. Konstatujemo samo, da je bilo već prve godine iza stupanja u krepost ovoga zakona, zabranjeno slavenski čitati i pisati u spomenutim dodatnim satovima za slovenski ili hrvatski jezik.

Kr. odlukom-zakonom br. 2191. od 22. novembra 1925 (Gazzetta Ufficiale od 21. decembra 1925) bila je pak ukinuta i usmena poduka u dodatnim satovima.

Član 1. toga zakona naime glasi:

«U članu 31. jedinstvenoga pučkoškolskoga zakona od 22. januara 1925. br. 432. ukida se druga, treća, četvrta i peta točka.»

Stvarno je stanje u tekućoj školskoj godini dakle sledeće:

Svi slovenski i hrvatski razredi do trećega (i treći) ukinuti su. U svim se tim razredima, u celoj zemlji podučava isključivo italijanski. Od četvrtoga razreda dalje podučava se u istinu slovenski ili hrvatski, ali u toliko u koliko imaju Hrvati i Slovenci četvrtih i viših razreda. S dojučom školskom godinom odpadaju svi peti, a do dve godine šesti i zadnji razredi, ako takodjer i ove, kojih je veoma malo, ne poitalijane pre.

Glede dečjih vrtova pripominjemo da je uistinu do ove školske godine bilo u Trstu 6 privatnih slovenskih školskih vrtova. S ovom školskom godinom, oblast je prečila otvorenje svih tih dečjih zabavišta, te je istom teškom mukom bilo dozvoljeno, da se otvore 4 dečja zabavišta. Dva su morala ostati i dalje zatvorena. Svi drugi slovenski i hrvatski vrtovi, koji su opstojali do dolaska Talijana u Istri, Trstu, Gorici i drugde danas su zatvoreni.

Da predjemo na srednje škole:

Što želimo primetiti činjenica je, da od svih srednjih škola s hrvatskim odnosno slovenačkim nastavnim jezikom, koje su postojale do dolaska Talijana, danas nemamo niti jedne.

Nema više ni državne velike gimnazije u Pazinu, ni hrvatskog ženskog učiteljišta u Pazinu. Nema više muškog hrvatskog učiteljišta, nema ni slov. gimnazije u Gorici. Nema više slovenskog muškog i ženskoga učiteljišta u Gorici, nema više privatne slovenske trgovačke škole u Trstu, nema više općinske hrvatske realne gimnazije u Opatiji.

Viša realka u Idriji ove je godine za zadnju godinu još otvorena i to samo sa zadnjim sedmim razredom. U julu se vrši zadnja matura i zatim je i tom našem zavodu konac.

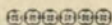
U Tolminu je postojalo do ove godine po imenu slov. učiteljište, ove se je godine promenilo, kr. odlukom od 23. oktobra 1925. br. 2499., četiri niža razreda toga učiteljišta u italijansku nižu gimnaziju. Od 3 viša razreda ovom će školskom godinom otpasti prvi, s dojučom drugi, a s školskom godinom 1927/28 konačno takodjer i zadnji razred. I time će biti pokopano i to učiteljište.

Svojom reformom srednjih škola od 6. maja 1925 ministar Gentile ustanovio je u istinu neku nižu tehničku školu s slovenskim nastavnim jezikom, te je postavio u Videm, koji leži apsolutno izvan slov. središta. Uzev to u obzir ograničeno je takodjer i pohadjanje te nove škole. Ove je godine upisano u sva četiri razreda, reci i piši, četrnaest učenika (to jest 2 u prvom, 2 u drugom, 6 u trećem i 4 u četvrtom razredu). Za te učenike plaća država 7 učiteljskih sila. No i ta je škola usudjena na smrt. Ista odluka-zakon kojim je ustanovljena, ukida se, jer školskom godinom

1927/28 odpada prvi razred i tako dalje da najkasnije s školskom godinom 1931/32. ne bi imala više nijednoga razreda.

Ovih par ukočenih, i tvrdih podataka daje krutu i stvarnu sliku naših školskih prilika.

Žalosnu sliku.

Avgust Černigoj: Lastni portret.

U beskrajnoj noći.

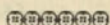
O tananoj grani na raspuću život se njiše
 U olujnoj noći o grančici usahle jele,
 I izdiše vajno i posljednje suze si briše,
 Dok pahulje snježne na grudi mu padaju bijele.

A vjetrovi huje i plaču kroz smrznuta sela,
 Na prozore tuku i zvižde u očajnoj moći;
 O okno se svija mažurane grančica svela,
 A žižak još tinja i dršće u beskrajnoj noći.

Sa vrha daleka zov dopire noći i smrti
 Sa zviždukom vjetra, u klancima utvare niču,
 Na raspuće kreću, gdje život će nemoćan strti.

A valovi pjene, na obali galebi viču,
 Na jeli je puknula grana i život se krije,
 U beskrajnoj noći još srce na izdahu bije....

Jos. A. Kraljić.

Maksim Češinsky: Literarne drobtine.

(Gregorčičeva prošnja za upokojitev.)

Iz Kobarida je bil pesnik Gregorčič premeščen l. 1873. v Rifemberg. Ondi ni bil več tako svoboden kakor v Kobaridu, kjer ga je njegov predstojnik Andrej Jekše, vzoren, učen, dober in uslužen duhovnik vsestransko podpiral. Z rifemberškim župnikom Brezavščekom pa se Gregorčič že od početka ni mogel dodobra sporazumeti. Pa tudi sicer je bilo službovanje za bolehnega pesnika zelo naporno. Kljub vsem neprilikam, ki jih je moral Gregorčič premostiti med službovanjem v Rifembergu, se je vendarle s težavo ločil od svojih ovčic. Kako se mu je prikupilo ljudstvo, med katerim je živel več let, nam pove pesnik sam v svoji odhodnici «Slovò od Rifemberga»*, kjer poje:

Tu bival sem nad osem let,
 Tu vse se mi je prikupilo,
 To ljudstvo mi je drago, milo,
 In ljub mi je ta krasni svét.»

Nato je stopil v začasni pokoj ter se preživljal s prejemki polletne pokojnine pri svojih prijateljih v Rifembergu, Gorici in Logatcu.

Ko je potekel čas polletnega pokoja, je sprejel službo vikarja v Gradišću, kamor se je brez dekreta preselil l. 1882. Toda tudi bivanje in življenje v Gradišću pesnika ni zadovoljilo, posebno pozneje ne, ko se je Gregorčič odpovedal službi in je dobil mesto vikarja Andrej Žnidarčič, jun., prepirljiva narav, s katero Gregorčič ni mogel živeti v družabnih odnošajih.

* Prvič objavljena v celovškem «Kresu» l. 1882.

Prav tisto leto ko je prišel Gregorčič v Gradišče, je jel urejevati svoje pesmice za tisk. Njegov prvi zvezek «Poezij» je slovenska javnost sprejela z velikim navdušenjem in hvaležnostjo. Mične, preproste in vsakomur umljive pesmice je bralo z naslado mlado in staro. Gregorčič, doslej malo poznan pesnik, je na mah postal popularen poet. «Ljubljanski zvon» pa je priobčil izpod peresa tedanjega urednika lista, Frančiška Levca, laskavo oceno njegovih «Poezij» ter krstil Gregorčičevo zbirko za «zlato knjigo».

Toda nekateri ljubljanski duhovniki in goriški prof. Anton Mahnič so zanesli pravcato epidemijo med duhovščino starega kova. — Podtaknili so mu, da izraža v nekaterih pesmih nekrščanske nazore in se obregnil ob nekatere domoljubne in ljubavne pesmi.

Janko Pajk, urednik «Zore», se je spravil na jezik in naglas ter očital Gregorčiču, da preveva v pesmi «Človeka nikar» budistično naziranje.

Najostreje pa ga je napadal v «Slovenu» in «Rimskem katoliku» prof. Mahnič, ki je presojal pesnika Gregorčiča s stališča svoje krščanske teorije: «omnia renovare in Christo», ki je težila za tem, da spravi vse javno življenje, tako politiko, gospodarstvo, znanstvo in slovstvo v sklad s Kristusovimi načeli.

S številnimi napadi pretežna večina izobraženstva ni mogla soglašati. Gregorčičevim nasprotnikom so odgovorili njegovi prijatelji v posebni brošuri «Gregorčičevim kritikom v odgovor in pouk». Gregorčič nam pa je objavil v «Ljubljanskem zvonu» ciklus pesmi pod naslovom «V obrambo», kjer je z rokavicami obračunal s svojimi objestnimi napadalci.

Toda ti napadi so nežno čutečega pesnika ubili, vzeli so mu invencijo in oklestili v podvojeni meri formo.

Krivične recenzije njegovih poezij in bolezni so pesnika napotile, da se je odpovedal službi.

Umaknil se je na svoje posestvo, ki si ga je kupil, toda prejemki so bili tako pičli, da so pesnika prisilili zaprositi pri naučnem ministrstvu za pokojnino. Svojo prošnjo je poslal naravnost na ministrstvo, ne po knezoadškofijskem ordinariatu. Poslanca Tonkljaja je Gregorčič naprosil, da bi podprl in priporočil njegovo prošnjo. Toda prošnjo so zavrgli.

Gregorčiču je vedno bolj trda predla. Prisiljen je bil, da je nastopil znova službo vikarja na Gradišču, da bi mogel obnoviti prošnjo za upokojitev. — Poslal je takratnemu prosvetnemu ministru, baronu Gautschu, prošnjo, katero je spesnil v nemških verzih. Po posredovanju njegovega dekana Hvalice v Št. Petru pri Gorici je avstrijsko ministrstvo po dolgem čakanju prošnji ugodilo. Gregorčič je dobil s pripombo «ausnahmsweise» vendarle 225 fl. letne pokojnine.

Prošnja, katero je pesnik Gregorčič poslal nauč. ministru Gautschu, se v originalu glasi:

Euere Excellenz!**Hochwohlgeborener Herr!**

Ermutigt durch Euerer Excellenz Aufforderung, mir zugemittelt durch Ritter v. Tonkli, wage ich nun mich directe an Sie zu wenden.

Im Lande des Oelbaumes und der Reben,
 Vom Meer und Hochgebirge umsäumt,
 Wo ew'ger Schnee, stets grünes Leben,
 Hab'ich der Kindheit Traum geträumt,
 Dort weidet' ich am Bergeshange
 Des Vaters Herd' ein Hirtchen klein,
 Dort lauscht' ich froh der Vöglein Sange
 Und stimmt' oft selber fröhlich ein,
 Doch früh verliess die zahme Heerde
 Das theure Heim der arme Hirt,
 Das andrer Heerde Hirt er werde,
 Die ofter, weiter sich verirrt,
 So ward ich Seelenhirt, ward Priester.
 Doch nicht verlernt' ich den Gesang:
 Ward mir das Leben trüb und düster,
 Fand Trost ich bei der Leier Klang,
 Den Musen halb, halb dem Altare
 Lieh Zeit und Kraft ich manches Jahr,
 O könnt ich fürder bis zur Bahre
 Dem Sang mich widmen ganz und gar!
 Dich hat des **Herrschers Wort** erkoren
 Zum Hort des Wissens und der Kunst:
 Vernimm denn mit geneigten Ohren
 Des Sängers Bitt' um deine Gunst:
 Mach Du von drückenden Geschäften
 Mach mich von Noth und Sorgen frei,
 Dass ich mit ungetheilten Kräften
 Mich froh dem Dienst der Musen weih,
 Stets Dank zu Dir hegt' ich im Busen
 Doch Du gewannest edlern Lohn:
 Erwürbest Dir das Lob der Musen
 Und Dank von meiner Nation....

Eure Excellenz! Hiermit wäre mein Leben und mein Sehnen in Kürze gegeben. Ich will mich möglichst kurz fassen, denn Eurer Excellenz Zeit ist theuer, diese unnöthig in Anspruch zu nehmen, hiesse es, dem Wissen und der Kunst Eintrag thun.

Euer Excellenz - Bisher hab' ich nur einen Band Gedichte veröffentlicht, wovon ich Ihnen ein Exemplar der zweiten Ausgabe zu verehren mich erkühne. Doch liegen in unsern belletristischen Zeitschriften noch zerstreut und würde ich gleich an die Redaktion des II. Bandes gehen, falls Eure Excellenz meinem Gesuche willfahren. Die Richtung meines poetischen Wirkens ist die idealistische und die Tendenz die: den Leser für alles Hohe, Schöne, Gute zu begeistern, in ihm die Liebe zum engeren und weiteren Vaterlande, sowie zum Throne zu schüren und zu nähren und allgemeine thätige Menschenliebe, besonderes Liebe zu den Unglücklichen zu entfachen. Dieses Ziel hoffe ich auch vielfach erreicht zu haben.

Im diesem Sinne wünsche ich auch fortzuwirken und zw. mit vollen frohen Kräften. Die Poesie fordert meiner Meinung nach den ganzen

Mann und die ganze Kraft. Die Musen wollen kein geteiltes Herz. Bei dieser Arbeit aber wäre nun Eur Excellenz Geneigtheit nicht bloss erwünscht, sondern unbedingt nöthig. Darum bitte ich inständigst mir diese nicht versagen zu wollen, vielmehr mir Ihr Wohlwollen durch Ertheilung einer kleinen Pension zu bethätigen. Euere Excellenz werden leicht Titel un Mittel dazu finden. Der gehorsamst Gefertigte dient durch schon über 18. Jahre zur Zufriedenheit seiner Vorgesetzten und war trotz fortwährender Kränklichkeit, dabei noch literarisch thätig. Seine Gesundheit ist auch gegenwärtig nicht von den besten und belästigt ihn öfters heftiges Herzklopfen, was ihm auch das Reden nicht nur beschwerlich, sondern auch gefährlich macht. Auch wünscht er die angesuchte Pension nicht in Musse zu verzehren, sondern zu einem intensiven literarischen Schaffen zu benutzen, und so, statt mit lebendigen, mit geschriebenen Worte zur Bildung des Volkes beizutragen. Eure Excellenz wurde die grosse Aufgabe zu Theil, die Bildung des grössten Poliglotten unter den Staaten der Erde zu fördern. Ich hege die Ueberzeugung, dass Ihnen die Aufklärung und Veredlung jedes Sprachstammes unseres grossen Kaisertums gleich am Herze liegt und je mehr ein Stamm durch das Missgeschick der Zeiten zurückgeblieben ist, desto mehr bedarf er Ihrer Liebe und Sorge. Als Sohn eines solchen, nicht durch eigenes Verschulden etwas zurückgebliebenen aber zum Licht, zur Wahrheit, zur Bildung wacker emporstrebenden Volkes, empfiehlt sich der Gefertigte Euer Excellenz Gunst, da er hofft, etwas zur Veredelung desselben wirken zu können.

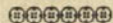
Euer Excellenz gehorsamster

Simon Gregorčič m. p.

Pfarwika

Gradiscutta 8. Februar 1887.

P. Ranziano bei Görz.

Srečko Kosovel.

Jaz, on, mi — vsi živimo, če spoštujemo delo, ki ga je trosil med nas on, mladi pesnik ter borilec, vedno revolucionaren v pravem smislu besede. Precej mlad še po letih, se je napolil na pot študija v Ljubljano ter se istočasno posvetil pesništvu, ne morda radi efekta, temveč iz potrebe nacionalnega idealista in proletarca.

Srečavali smo ga po ljubljanskih ulicah, ki jih je meril s hitrim korakom in trudnim obrazom radi teškega duševnega dela. Njegovo lice je bilo na ulici vlito v ono barvno enoto trpljenja. Klobuk, nadet, kakor bi ga on sam ne bil nataknil na glavo; videlo se je na prvi pogled, da mu nikakor ne pristoji civilizatoričen predmet. Tudi Tivolski park je bilo mesto, kjer se je izprehajal v družbi njemu enakih in neenakih. Njegove geste so navadno govorile več nego pa njegova usta. Zadnje čase je nastopal kot revolucionar, to pa radi pritiska demokratske družbe, ker je uvidel, kam vodi njena **plemenitaška svoboda**. Prišel je delovati temeljiteje ter izdal prvi zvezek lista «Mladina». Vsebinska tega je bila pisana v precej kompromisnem duhu, vendar smo jo sprejeli z navdušenjem, kajti potom nje smo spoznali početek revolucionarnega procesa.

Njegove vsakdanje študije so ga pa ovirale, da se ni mogel še docela emancipirati ter se podati z vso dušo v proletarsko enoto. Čutil je okoli sebe neko sugestivno silo, ki ga je, vedno bolj se mu bližajoč, vodila v boj za resnico.

V debati z mano je vedno trdil, da je najpravilnejši dokaz delo in vedno poudarjal «delajte, delajte».

Tekom mojega kratkega bivanja v Ljubljani mi je bil S. Kosovel najhujši sovražnik — seveda, to moram pripomniti — sovražnik, ker se je bal mojega, vpliva. Izogibal se me je povsodi, pa se mi je včasih vendar posrečilo, da sem ga takorekoč ujel v zanjko. Branil se je takšnemu lovu in sunku dokler se je dalo, ko pa sva končala z debato, mi je podal roko z besedami: «Borba je edina zmagá, na svidenje!»

A. Černigoj.

Avgust Černigoj: Srečko Kosovel.

U ponoća.

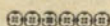
Ja volim noći olujne i burne
u dahu bliskom jedne snage gorde,
što rasipa naglo iz bezdane urne
šumore ko kliktaj sakrivene horde.

Iz daljine buči krok rastućeg tutnja
ko potmuli glas jednog navještenja,
od koga vznikne nenadana slutnja
u besanoj glavi umornoj sa bdijenja.

Proćučenja rastu u sve većem broju,
sjećanja prohrle brzo kao sanje. —
Da prokažu možda svu mi mladost moju?

Možda. — I ja znadem, da ću kad već danje
razaviju vatre praskozorje svoje
ko kroz ponoć slušat uzlamano granje.

Branko Perović.

Iz pisem, ki jih prejema uredništvo.

Odziv k razpisu nagrad v 1.—2. št.:

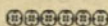
«Čudim se, da si za razpis nagrad dobil samo moj članek. Prav za prav nisem imel namena konkurirati. Mislil sem, da ti bodo poslali cele kupe smernic od vseh strani sveta, in sem menil, da bi bilo dobro opomniti, naj smernice ne ostanejo — fraze...»

Tovariš je šel predaleč in bi bilo dobro, če nam napiše za prihodnjo številko članek, kako to, da so ostala med našo mladino fraza že samo upanja, da dobimo cele kupe napisanih smernic od vseh strani sveta.

Se strinjamo!

«Šport, pri katerem pride človek v dotiko s svojim nasprotnikom («žogobrc», hazena, boks, rokoborba itd.), in šport, pri katerem se človek postavi v veliko nevarnost za svojo pravo telesno zdravje (kolesarstvo), naj se polagoma, a vztrajno pobija. Ker pa brez telovadbe ne bi šlo, bi bilo treba istočasno s pobijanjem gori omenjenih športov propagirati druge, plemenitejše (tek, skok, metanje diska, kopja itd.); sploh bi morali našo telesno vzgojo usmeriti spet v sistem nekdanjih naših telovadnih društev.»

Pripomba: Med najplemenitejše športe spada turistika. Pripomba druga: Smo radovedni, katero mladinsko društvo se bo postavilo prvo s telovadnim odsekom. Naj nam pošlje sliko njegovih članov, da jo priobčimo v «Našem glasu».

Vredno, da se ponatisne in priporoči!

«Edinost» je objavila 17. junija 1926. članek, ki je vreden branja in premisleka. Pravi: «Te dni smo naznanili, da je izšla zanimiva knjiga. To je delo «Iz mojih spominov», ki ga je spisal znani slovenski politik in javni delavec, nekdanji kranjski deželni glavar Franjo Šuklje. Ti spomini niso le navadna avtobiografija, temveč prava, intimna zgodovina najvažnejše dobe iz življenja našega naroda v 19. stoletju, iz dobe narodnega preporoda, v kateri je pisatelj živel, deloval in se udeleževal tedanjih odločilnih narodno-političnih borb.

V knjigi bo našla naša mladina marsikatero zlato zrnce. Posebno še v onem delu, kjer opisuje pisatelj življenje, razmere in običaje iz svojih dijaških let. Takšen običaj je bilo tudi študentovsko potovanje, ki ga je Šuklje gojil z vso vnemo. Prepotoval je kot dijak Goriško, Koroško, Solnograško, Štajersko, Gornjeavstrijsko, Bavarsko, Tirolsko itd.

V tem zanimivem opisu je tudi odstavek, ki zasluži, da ga tu posnamemo, ker ima veliko aktualno važnost baš v naši dobi, ko je prišla ta koristna navada, žal, v popolno pozabljenje.

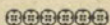
«Pri tej priliki» — pravi pisec — «si dovoljujem opazko. Mari ni škoda, da so že pred več desetletji popolnoma opustili staro lepo navado, v moji mladosti sploh razširjeno, da je v velikih počitnicah slovenski študent vzel potni les v roke ter jo udaril po domovini in dalje, čestokrat tudi preko avstrijskih mejnikov? Dandanes sili vse na hribe, pešpotovanje po dolinah in ravninah se prezira in zaničuje. Nočem ugovarjati planinskemu športu in drage volje priznavam njegove dobre strani. Ali zakaj ne eno in drugo? Večtedensko pešpotovanje je tudi krepčalo telo in obilica vtisov je širila duševno obzorje potujočega dijaka. Name je posebno ugodno vplivalo, kadar sem sam marširal po širokem svetu. Bil sem silen pešec, z menoj je bilo težko korakati. Toda samemu mi ni bilo nikoli dolgčas. Vse me je zanimalo: od vaškega stolpa počenši do gnojišča sem vse opazoval. Takrat sem se navadil **gledati** in ocenjevati! Morda sem se na takšnem potovanju več naučil za življenje kakor v zaduhlih sobanah ljubljanske gimnazije.

Istina je sicer, da je bila takšna dijaška turistika omogočena zgolj po gostoljubnosti tedanje duhovščine. Nobena sramota ni bila, če je študent s količkaj dobrim spričevalom potrkal na župniška vrata: običajno je bil župnik celo vesel, da je mogel mlado kri pritegniti k svoji mizi, ter je fantu rad dal prenočišče in skromen zajutrek. Vem, da takšna gostoljubnost ni več mogoča pri sedanji draginji in nepovoljnem položaju naše duhovščine, toda to bi se dalo nadomestiti z osnovo posebnih skladov, «ferialnih fondov», in, kar posebno naglašam, s sistematičnim celoletnim štedenjem naših fan-

tov samih. Manj cigaret, manj alkohola! in marsikaj bi se lahko na stran dalo za ferialno potovanje! Uverjen sem, da bi bilo mogoče s pametno organizacijo in sodelovanjem vseh prizadetih faktorjev zopet odpreti naši mladini zasuti vir praktične vzgoje in nedolžne zabave, ki ga jaz vidim v tej vrsti potovanja.»

Posnemljemo te vrstice iz «Spominov» Franja Šukljeta za našo učečo se mladino. Sedaj, ko se bližajo velike počitnice, imajo ti navsveti posebno aktualnost. Ali bi se ne mogli udeležiti pri nas v obliki smotrene organizacije ferialnega potovanja, ki naj bi postalo za našo mladino trajen običaj? Seveda v sedanjem hipu ni mogoče misliti na tako dolga potovanja, kakor jih opisuje F. Šuklje, toda načrt bi se dal izvesti vsaj v skrčenem obsegu: vsak dijak bi prepotoval vsake počitnice vsaj našo Julijsko Krajino ali en nje del. Naši ljudje po deželi bi gotovo šli potujočim dijakom na roko v vsakem oziru. Pozneje bi se načrt raztegnil — v razmerju s sredstvi — na notranjost Italije in tudi na inostranstvo.

Mladina, poskusi upostaviti to lepo in koristno navado!»

Marginalija.

Vprašanje brez odgovora.

Ta prefrigana žurnalistika!

Beležka v «Malem listu» št. 18., z naslovom «Evropejsko»: Če je človek velik politik, mož evropejskega obzorja, finega čuta in lepih manir, mora včasih čudne reči podpisovati. Boljše je biti plebejec in šestopičnik. —

Ko smo to prebrali, smo šli g. Virgilija ščka vprašati, če res misli, da je njegov duhovni sobrat, postojnski dekan Krhne, takšen velik politik, mož evropejskega (Breznik!) obzorja, finega čuta in lepih manir in bi bilo boljše (Breznik!), če bi bil plebejec in šestopičnik.

Kritika z moralnimi pomisleki

«Gdč. Iksipsilonova svoje uloge ni razumela in veseli nas, da je ni razumela...»

Torej je dobro, da je ni razumela? Ni dobro, ne! In tudi ta teorija ni dobra. Če bi bila dobra, bi moral biti Skrbinšek največji norec, ker igra večinoma norce, Terčič najbolj hudičev človek, ker je ustvaril Zdarskega, in Albert Širok najnaivnejši med režiserji, ker so naivne uloge kakor nalašč zanj napisane. V resnici pa kritik z moralnimi pomisleki še daleč ni tako pameten kakor Skrbinšek; Terčič mu je žaljivo zavaljo hudičevega človeka že davno odpustil, ker ga ni bolj mehkega človeka, nego je Terčič; naivnost Alberta Široka naj pa gre kritik izkušati k njemu samemu.

Iz kritike:

«Je li ta drama umetnost, poezija? Za degenerat da, za naš zdravi narod, narod bodočnosti, ne! Prepričani smo, da niti na odru niti v dvorani ni bilo enega samega človeka, ki bi spadal v družbo, za katero je ta drama namenjena.»

Strategični umik v 2. št. istega lista:

«Našo kritiko so mnogi napačno razumeli, čeprav smo izrečno povedali, da za naš narod ni ta drama umetnost, poezija. — Reči hočemo le to, da naj se podaja narodu — le takšna umetnost, ki je njemu — dostopna. —»

Slučajna opazka istega žurnalista v 3. št. istega lista:

«Pisati le o takšnih stvareh, katere ljudstvo že razume, je pač koristno in praktično za tiste, ki — pišejo, ne pa za tiste, ki čitajo!»

Najprvo nismo nič razumeli. Potem smo razumeli, da se tukaj uvajajo v prakso velike stvari. Namreč, boljševiski režiser, Jud Mayerhold

(«kaj pa naj bo Jud, če ne materialist» — Jud Kristus ne šteje seveda nič).

nam hoče glave odvitii in nam nasaditi na vrat umetno napravljen motorček. Naš novi žurnalistični apostol pa je iznašel novo logiko. Namesto glave nam bo nasadil na vrat tri izvode svojega žurnala. Kajti imeti o približno isti stvari manj nego vsaj tri prepričanja, se za narod, narod bodočnosti, niti ne spodobi, niti ni več praktično ali novo ali idealistično.

VESTNIK

Dijaški

PRISPEVEK K NAGROBNEMU GOVORU TOLMINSKEMU UČITELJIŠČU

Naše ljudstvo se gotovo ne bo jokalo za tolminskim učiteljiščem. Ne bo jokalo, ker ve, da ta šola ni bila nikoli dobra, pa tudi zato ne, ker ve, da je to šolo obiskovalo dijaštvo, ki je izmeček slovenske študirajoče mladine. Ve to, ker mu je to povedalo naše natančno informirano časopisje, ki je objavljalo članke dopisnikov, ki poznajo dijaško življenje in dijaško dušo le od daleč. Dopisniki niso vedeli, ali niso hoteli vedeti, da se največji del dijaškega življenja v Tolminu ne razvija na cesti in v kavarnah; da se to življenje razvija v študentovskih sobicah in v — srcih. Zato pa so naši dijaki vse, samo pošteni ljudje ne; so pijanci in pohajaci, prešestniki in izdajice. Res je, da imajo med seboj skupino ljudi, ki so krivi enega ali drugega gori naštetih grehov. Povsod drugod so izmečki, samo med tolminskim dijaštvom jih ne sme biti; že radi dopisnikov «Goriške straže» in «Edinosti», ki prenašajo odgovornost z odlomka na celoto.

O tolminskih dijakih je dovoljeno poročati po **priložnosti**: včasih slabo, včasih pa tudi malo dobrega. Kdor čita na primer «Goriško stražo» (in ji verjame), je prepričan, da tolminski dijaki niso nič kaj pridni; zgodilo pa se je pred kratkim, da je neki dopisnik «Goriške straže» iskal orožja proti bivšemu učiteljiščniku, pa je izstrelil to-le: «Med naše dijake se sploh ne upa, ker ga poznajo», čes: «kaj bi volk med ovčicami!»

Tendenciozno poročanje ni bilo nikoli objektivno; naši listi pa bi radi kovali tudi politični kapital na račun naših dijakov. «Liberalni dijaki in dijakinje, ki odklanjajo veronauk v šoli, ki ne gredo nikdar v cerkev in rajši poslušajo nauke iz Leningrada (tolminski liberalni dijaki so namreč pristopili k III. internacionali), plešejo in ni jim mar za učenje.» Za srečo pa je teh plesalcev le okoli 30, kakor ugotavlja cenjeni dopisnik v «Goriški straži». Mislite morda, gospod dopisnik, da razen onih tridesetih «liberalo-komunistov» trobi vse ostalo dijaštvo v vaš «krščanski» rog?

«Oj, zaspanci, vi dijaki, zakaj pa se sami ne branite, kaj?»

No, tudi k temu malo pojasnila.

Lansko novoletno darilo «Edinosti» učiteljiščnikom je bil dopis, iz katerega se je razbralo, da dijaki ponoči razgrajajo in pojejo «Giovinezzo». Vse je zvenelo tako, da bi vsak verjel, da je večina tolminskega dijaštva soudeležena pri tem in da so le majhne izjeme bele vrane. — Takrat je «Udruženje slovenskih srednješolcev v Ita-

liji» priobčilo v «Edinosti» kratek članek, v katerem brani napadene učiteljiščnike. To pa je bil le uraden demanti; takšnim uradnim izjavam pa radi ne verjamejo. Nekaj dni za tem mi je učiteljiščnik dal v pregled članek, ki je bil pisan v še precej ostrem in užaljenem tonu, seveda ni bilo nič čudnega. Podvomil sem, da bi tisti članek uredništvo «Edinosti» objavilo in o tem svojem dvomu sem povedal tudi pisatelju članka. Uvidel je, da imam prav, pa je dovolil, da kot neprizadet človek popravim in predružačim članek. Bil sem natančno poučen o tolminskem položaju, a kljub temu mi je bilo težko pisati, ker sem moral pisati tako, da bo uredništvo zadovoljno. Skušal sem brez napadanja pojasniti položaj učiteljiščnikov. Bil sem gotov, da bo članek objavljen, ker je bil le obramben in ker sem bil takrat prepričan, da leži gospodi blizu srca «bodočnost naroda». Čakal in čakal sem, pa ne dočakal. Pisatelj ostrega članka me je prijel za besedo, a ko sem mu zadevo razjasnil in mu pokazal v prepisu svoj članek, mu je priplaval čez ustne jako pomenljiv nasmeh.

Pa ne, da bi trdil, da je vse zlato; niti na kraj misli mi ni, da bi tolminske učiteljiščnike hvalil. Vem, da so mladi učitelji, ki so študirali na tolminskem učiteljišču, bore malo pokazali; vem tudi, da se je v nekem okraju, kjer službuje veliko število povojnih učiteljev, pri zborovanju za sindikat izjavila, da priznava Učiteljsko društvo za svojo kulturno organizacijo, samo ena učiteljica, ki je izšla iz tolminskega učiteljišča; ostali so to svojo organizacijo zatajili. Vse to vem in vse to priznavam, a trdim tudi, da nima ne «Goriška straža» in tudi ne «Edinost» pravice napadati tolminskih učiteljiščnikov, ker ne ljudje pri prvi in niti oni pri drugi niso nikoli nič napravili za tolminsko dijaštvo, in če smo danes dospeli do takšne stopnje, da nas je sram radi učiteljiščnikov iz Tolmina, nosijo za ta žalostni položaj del krivde tudi oni, ki bi jim morala biti usoda naših učiteljiščnikov malo bolj pri srcu.

—a—h.

Dolgo pričakovani italijanski sindikalni zakon je bil sprejet na seji ministrskega sveta 18. maja. Nas zanima posebno zadnji odstavek, ki veli: «Društva (associazioni), ki so ustanovljena, da bi varovala dozdevne šolske koristi dijakov, šol in učnih zavodov vseh vrst, so prepovedana. Ustanavljanje takšnih društev in pripadanje k njim se bo smatralo kot težka disciplinarna kršitev in bo kaznovano z izključitvijo iz vseh šol in učnih zavodov v kraljevini.» Kako je treba to jedrnatu določbo razumeti, bo pokazala skorajšnja — praksa.

Dijaki iz novih pokrajin se na tržaški trgovinski univerzi z retroaktivno veljavo za vse letošnje akademsko leto oprostje šolnine, čim osvoji ta ukrep finančno ministvo.

Društveni

Občni zbor «Zveze mladinskih društev». Dne 25. aprila se je vršil v prostorih D. K. D. pri Sv. Jakobu občni zbor «Zveze mladinskih društev». Občni zbor je bil sklican po tročlanski komisiji, katero je izvolila plenarna seja 7. februarja, da sanira društveno krizo.

Občni zbor je otvoril tov. Viktor Kjuder, predsednik teža tročlanskega odbora. V svojem otvoritvenem govoru je pozdravil vse zastopnike članic in ostalih organizacij, katere so bile v velikem številu zastopane. V nadaljnjih izvajanjih je podal kratek pregled preteklega doba.

Nato je sledilo poročilo tajnika, katerega je podal tov. R. Pahor. Podal je izčrpen pregled o delovanju in stanju Z. M. D. v pretekli poslovni dobi, omenil težkoče in napore, krizo, ki je nastala v društvu in poizkuse, da bi prešli preko te krize in začeli s pozitivnim delom. Doba je bila izmed najtežjih, kar jih je kdaj preživljala Zveza. To je bilo pričakovati že na prejšnjem občnem zboru, ko ni bilo mogoče dobiti ljudi v odbor. Končno se je vendar sestavil odbor, ki je skušal nekaj napraviti. Odborniki pa niso mogli premagati finančne krize, radi tega se jih je lotila malodušnost. Izstopili so baš oni odborniki, ki so imeli kakšno funkcijo ali referentstvo. Kooptirali so mesto njih druge in za tajnika tov. Pahorja, kateri je dotlej zavzemal revizorsko mesto. Ostali odborniki so začeli zanemarjati svoje odborniške dolžnosti s tem, da se niso udeleževali sej. Radi teh nevzdržnih razmer se je na pobudo revizorjev sklical 10. januarja zaupniški sestanek, da se odloči, ali je še nadalje možen in potreben obstoj Z. M. D. V plenarni seji 7. februarja pa se je sprejel predlog teža sestanka, naj vodi društvene posle do občnega zbora odbor treh tovarišev, Viktorja Kjudra, Guidona Vesela in Romana Pahorja. Ta je poskrbel, da pridejo v novi odbor za prihodnjo poslovno dobo zmožni in delavni ljudje, da pridobi javnost za ZMD., da utrdi oziroma oživi šibkejšje članice. Ko je nastopil novi odbor, je bilo 10 članic. Ustanovila so se tri nova društva in so se pripravila tla za ustanovitev novih organizacij. Težka naloga je nastala, ko so začeli pristopati k našim društvom športniki, katere so društva le s težavo prilagodila duhu mladinskih društev. Ljubezen do dela se je pokazala tedaj, ko so se društva ob priliki one seje, na kateri se je izvolil tročlanski odbor, izrazila za obstoj Zveze. Današnje stanje iz delujočih članic: Skupno število sestankov je bilo 680, sej 703, predavanj 136,

dramatičnih prireditev 10, zabavnih večerov 31, izletov 86 in 259 športnih prireditev.

Nato so sledila poročila ostalih funkcionarjev, članic, revizorjev. Iz poročil zastopnikov članic je bilo razvidno, da so vse članice poskušale s pozitivnim delom in pri nekaterih se je opazil zelo povoljen uspeh.

Izražena je bila zahvala vsem onim, ki so kakorkoli pomagali pri delu Z. M. D. Ugotovilo se je prijateljsko stališče napram vsem našim organizacijam.

Po izvolitvi novega odbora so sledili pozdravi raznih organizacij, ki so bile zastopane na tem občnem zboru. Nato je bil občni zbor zaključen.

Dejstvo, da je organizacija delovala vzlic krizi, da je bil položen temelj za novo uspešno delo, da se je vzlic vsem zaprekam vodilo v zadnjem času sistematično delo, je jasen dokaz za to, da je organizacija in njeno delo zgrajeno na zdravi podlagi, da za more premagati najhujše krize.

Mladinsko društvo «Šparta» v Škednju se je začelo v zadnjih časih, po daljšem zastoj, zelo lepo razvijati. Na novo preurejeni dramski odsek se na tihem veselo giblje in uči; v soboto 15. maja se je vršila zelo posrečena Cankarjeva proslava, pri kateri so nastopali sami društveni člani s predavanji in recitacijami; društvo je priredilo nekaj dobro uspelih izletov, ki se jih bodo udeleženci z veseljem spominjali; društveno delovanje sega tudi drugam, tako imajo Špartaši veliko zaslug za preureditev Slovenske čitalnice v domačem kraju, ki je važna prosvetna ustanova posebno zavoljo bogate knjižnice. Vse to delo je tem bolj važno, ker ga vršijo vsi in obstoji društvo večinoma iz delavskih fantov in deklet, v smotrenem sodelovanju z nekaterimi mladimi inteligenti. Če pomislimo, da se je «Šparta» ustanovila prvotno zavoljo nogometu in da so potem mladi sami od sebe prehajali k važnejšim prosvetnim opravilom, postaja to delo še lepše. O Škednju je razširjeno mnenje, da so njegovi ljudje čudni lokalni patrioti in afaristi, v narodnem oziru nezanesljivi živio-klicarji. To mnenje postavlja mlado pokolenje za prihodnost odločno na laž.

Slovenska čitalnica v Škednju. V torek 11. maja se je ob precej pičlem številu članov vršil občni zbor te čitalnice, ki bo prihodnje leto slavila tridesetletnico svojega obstoja. Predsednik Ernest Žerjal je v kratkih besedah očrtal obupni gmetni položaj čitalnice v dobi svoje izvolitve in opisal vse težkoče, katere je moral odbor premagati v pretekli poslovni dobi. — Tajnik Srečko Šuman javi, da obstaja sedanji odbor radi odhoda k vojakom in ene demisije le iz 5 oseb in javi vse vire, iz katerih je odbor popolnoma poravnal veliki dolg, ki je znašal okroglo 1500 lir. Med letom je bilo sprejetih v društvo 46 članov, umrlih, izstopivših in izključenih pa 112; sedanje stanje 56; pri

tem da duška svojemu ogorčenju nad bivšim dolgoletnim predsednikom, večino odbornikov in članstva iz predvojne, kakor tudi nad odborniki iz povojne dobe, katere je moral odbor izključiti iz društva, ker so vrgli čez prag izterjevalca članarine z izgovorom, da ne zahajajo v čitalnico in da ne čitajo knjig. Pri tem pa je neobhodno potrebno, pribiti dejstvo, da je bil pred vojno običaj, vse te osebe imenovati z «dolgeletni, neumorni, nesebični, velezaslužni itd. predsednik oz. odbornik oz. član tega ali onega narodnega društva», a so sedaj, ko je delo otežkočeno, pogumno odkurile. — Knjižničar Karlo Kocjančič poroča, da šteje knjižnica okroglo 450 knjig, izposodile so se v šestnajstih mesecih 80krat in sicer skupaj 650 knjig, v zadnjih dveh mesecih 36 knjig, torej velik padec proti prejšnjemu letu. Pri tem je treba pripomniti, da skuša odbor reorganizirati knjižnico, kar mu je tudi že deloma uspelo, in ni med tem radi te reorganizacije deloval za čim intenzivnejši obisk knjižnice. — Iz blagajniškega poročila, katero poda predsednik, ki je izvrševal tudi blagajniško funkcijo, se razvidi, da se nahaja sedaj čitalnica v precej zadovoljivem gnotnem stanju in graja nemarnost preglednikov (predzadnji predsednik in podpredsednik), ki se kljub pismenim in ustnim urgencam nista potrudila, izvršiti neznatno funkcijo potrditve računov. — Volitve: predsednik Srečko Šuman; odborniki: Marija Novelova, Marcela Pahorjeva, Jožica Sancin-Drejačeva, Franc Santin, Ivan Stopar in Angel Venturini. (slednji trije so tudi odborniki M. D. «Sparta»), pregledniki pa odstopivši predsednik in Karlo Kocjančič. — Kočno želi predsednik M. D. «Sparta» Angel Venturini v imenu svojega društva novemu odboru obilo uspehov, nakar naglašja novi predsednik skupnost smotrov obeh bratskih društev in si želi tudi skupnosti pri delu za dosego teh smotrov.

Splošni

† **Srečko Kosovel**. 27. maja so sporočili iz Tomaja na Krasu, da je preminul zopet eden med tistimi, ki jih domovina tako krvavo potrebuje. Vsem, ki so ga poznali po njegovi neumorni delavnosti, po njegovem čistem, mladeniškem idealizmu in tvornem pesniškem talentu, je bilo ob tej vesti zelo težko pri srcu. Ni nas toliko, da bi mogli mirno preboleti takšno izgubo, še težje nam bo dobiti nadomestilo. Spadal je v skupino najmlajših, ki so nastopili nekaj pozneje nego slovenski ekspresionisti in futuristi, pa je bil v tej skupini gotovo najizrazitejša sila, zlasti ko se je začel v zadnjem letu tako krasno razvijati. Še važnejše je bilo njegovo kulturno bojno delovanje skupaj s to skupino, ki je dobilo svoj izraz v ljubljanski reviji «Mladina». Ta list nadaljuje na brezobziren način Cankarjevo družabno- in umet-

niško-kritično poslanstvo, pa si je lahko razložiti, kaj smo s Srečkom že izgubili, ki je bil temu gibanju duša. Ob njegovem grobu mu obljublamo, da ga nočemo pozabiti in da ne bomo mirovali, dokler ne zasijejo lepši dnevi tudi nad to zemljo, ki jo je tako ljubil in ki mu danes ni mogla dati nič drugega razen zadnjega počitka v svojem naročju.

Petdesetletnico Cankarjevega rojstva smo mladi proslavili, kolikor je v teh razmerah pri nas mogoče, s številnimi predavanji in recitacijami v zaključnih družbah. Če z večjim nismo mogli, ni škodilo ne nam ne Cankarjevemu spominu, ki ga nosimo v srcu, od koder nam ga ne more iztrgati nobena sila na svetu.

Ocena

Druga polovica sezone na goriškem odru.

Po zadnjem poročilu so dali «Materin greh», «Zemljo», «Kralja na Betajnovi», sedaj se pripravlja «Maska satana» in «Volkovi», kar bo najbrže uprizorjeno, predno izide «Naš glas». — Gostovali so med tem Tržačani z «Za srečo» in «Ugrabljenimi Sabinkami». Gorica pa je gostovala s «Kraljem» v Ajdovščini in imela deficit. — O gostovanju sem poslal poročilo «Edinosti», da bi prišlo bolj med ljudi, pa ga niso priobčili.

Materin greh, novo delo sedaj zaprtega pisatelja Bevka, o katerem so do danes napisali dvoje kritik v «Edinosti», prva gosp. Kraigherja, druga nekega — ča, nato pa ga pozabili. Kraigher je sam pisatelj, zato je morda prizanesljiv; — če je najbrže star profesor, krivogled z očali, in bi bolje napravil, da je molčal. Kar je bilo v njegovih kritiki dobrega, je povedal že Kraigher, ostalo pa bi g. — lahko spustil. Primerjal je povsem naturalistično igro z narodno pesmijo in dolžil pisatelja, da je kopiral Rošina in Verjanka. — Vem to, da ni res, po zatrdilu pisatelja samega in pa po tem, kako je igra izdelana. Ta g. — č hoče potem vkovati pisatelja v spone raznih, že zdavna pozabljenih pravil o drami in njeni tehniki, tako kakor je pri dramski šoli dramskega društva lansko jesen trdil in zabičeval svojim vernim poslušalcem neki gospod, da se na odru nikdar, zapomnite si, nikdar ne kaže sl. občinstvu hrbet. Pojdite k vragu s takšnimi stvarmi.

G. Kraigher je splošno predober. Ne rečem, da ne zna soditi. Slutim, da noče. Rekel bi isto, kar sem v zadnji števil. g. Bevku. Poleg tega se čuti njegova pisateljska zilica povsod, tudi v kritiki. On je n. pr. pohvalil II. dejanje, ki je samo na sebi dokaj šibko. Toda je razbrzdano, kmečki fantje in dekleta v gostilni, besede, ki nekam cikajo itd. To je zanj. V svojih delih se vedno bavi s takšnimi seksualnimi stvarmi. Glede Jožeta, glavne osebe, pa je to dejanje zelo

postransko. No, g. Kraigher je pohvalil in se je podpisal s polnim imenom in se ni skrjal za kakšen — č ali kaj podobnega.

Drama sama na sebi kaže še mnogo početniških hib, ki se morejo popraviti. Na drugo stran je delo zopet dokaz, da g. Bevk ne bo pustil dramskega polja v nemar, kar mu bo postalo sčasoma hvaležno. Povzdignil se je od «Smrtne poteze» za toliko, da je tu zajel snov, ki je le posledica nečesa, ki straši po zraku. Vendar je ta greh, ki bi moral biti spiritus movens, tako zakrit in Jožetov značaj tako šibka ustvaritev, da ne veš, ali ubije Jože hlapca, ki epi pri materi, radi vina ali radi dekleta ali radi zbadanja ali končno radi greha, zavoljo katerega pa najmanj upravičeno, vsaj po igri sodeč. Njega bolj grabi to, da ga fantje zbadajo radi hlapca, nego pa materino priležništvo. In tu je II. dej. zgrešeno in ne spada k stvari in je tudi zgodba sama na sebi spodbita, zlasti še, ker je pisatelj hotel strahu, nečesa «ki visi v zraku» in «čaka, da pade», pa je to bilo v zlobni besedi in v kozarcu vina in pa v harmoniki. — Dobri in izraziti so le: Brdar, Julka, ki je pravi tip ženskega egoizma, in Čufer. — Ostali se bližajo svojim značajem.

Zgodba pa je ta: Vdova mati prileguje hlapcu, ki hoče biti gospodar na posestvu. Sin Jože raste, vidi vse to in ga boli. Sluti poleg tega, da je bila mati kriva očetove smrti in da je z lastnimi rokami pomagala možu umreti. Obdrže jo v zaporu. Jože in rajnega brat, tudi sluti ta greh, podpihuje šibkega Jožeta in ga draži, naj napravi red v hiši. Njemu pomaga zlasti Julka, egoistično pleme, ki jo je samo zemlja, ki jo pa Jože po svoje ljubi in bi ji rad ustregel, pa ji ne zna. Vse to v Joži dozoreva po svoje. Ko pride Jože v gostilno, ga fantje in dekleta naganjajo, naj prinese harmoniko. Jože odide, a se vrne brez nje, ker mu je hlapec vrata zaklenil. Fantje, dekleta in Julka ga znova dražijo, Jože je pijan, je žalosten, jezen, odide, doma ubije hlapca. Pred sodiščem se vsa stvar razplete še do tja, da mati pove, kako je s hlapcem sleparila moža in pade nanjo sum, da je pomagala možu umreti. Obdrže jo v zaporu. Jože prosi, naj ga ubijejo, potem se znova zjoče, proseč, naj ga izpustijo. To zadnje dejanje je silno. Dramatično kakor malo Bevkovih. Zaključni ga sodnik, ko določi 10 minut odmora.

Ne bom mnogo zgrešil, če porečem, da so mnogo zakrivali tudi igralci, da «Materin greh» ni bil tisti, ki bi moral biti. — Ne bom se spuščal v posameznosti, rečem le, da je mnogo večjo žrtev utrpel pisatelj, ko je prepustil igro v igranje Dramskemu društvu, nego igralci, ki so jo igrali. Zadnje dejanje, ki je že samo na sebi črno kakor smrt, je bilo žalostno. III. je ostro in je bilo še precej naglo. Pisateljja so klicali na oder bolj iz neke potrebe po zunanosti nego notranje navdušenosti. Sploh sem mnenja, da

to občinstvo ne more več mnogo čutiti, ker je vedno rezervirano do lepote. — Košuta je pri vseh predstavah vedno isti in še takrat ni močan. Dela s priučenimi stvarmi, operira naravnost in ni umetnik.

O igri le še to: Pisatelj pravi: «Slikal sem s to dramo resnično življenje, ki sem mu bil sam priča» itd. Je prav. Toda drama vendar ne sme biti film. Tu je beseda, tam slika. Sicer pa nam je takšnih del potreba. Zlasti dandanes nam jih je zelo potreba. Vedno bolj jih bo.

Zemlja — o kateri sem pisal že v «Edinosti» in je menda zašlo po pomoti v list. — Radi koška resnice je bila Gorica razburjena in užaljena. Danes ponavljam, da «Zemlja» ni bila «Zemlja». Kjer se more umetnost podvreči osebnim kapricam puhlih ljudi, tam prestane biti umetnost in je lahko le še forum za kazanje lepih punčk in pobčev. Glavna krivda, da igra ni bila takšna, kakor bi morala biti, leži tudi na odru, ki je bil vedno nabasan in ni niti zdaleka kazal onega velikega posestva, ki ga Schönherr hoče. Oder je mnogo. Potem ni na goriškem odru mogoča kmetiška soba. Vsaka je lepa in mestna ali vsaj malomestna, kmečke pristnosti ni. To je bila glavna krivda in pa pogrešek. G. Malnarsič se je skušal približati Janezu, pa je ostal še precej daleč. G. Košuta je bil to pot še precej dober, a vendar je potem, ko ga je konj brcnil, popustil. On je mali Skrbinšek; če hoče biti dober, mora biti gospodar na odru. Takšen je bil v «Vragu» in je bil dober. — Svoje vloge sta živela hlapče in napovedovalka. Tudi hlapci so bili dobri, a vendar patetični in na splošno neprimerni. Reza zanic, Ledeni s svojimi otroki dober za deželo in burke. Katra to krat izvrstna.

Kralj na Betajnovi. Gorica je dala, kar je mogla, Trst je dal svoje najboljše in «Kralj» je bil dober, boljši od tržaškega. Vendar Cankarjevi župniki niso navadni župniki, ampak posebne sorte, in tudi Nine niso samo nedolžna dekleta. In Francka je sen, čeprav bolj realen od Nine. Vendar morem reči, da se je Gorica potrudila in dostojno proslavila Cankarjev spomin, čeprav to ni bil še Cankar (o, kdaj sploh bol). Sila je mojster. Dal je Kantorja, kakor ga ni zmogel Borštnik (Kraigher). In res smo z njim živeli. Sicer so se tudi tu pokazale vse slabe lastnosti, ki jih ima goriški oder, vendar so jih znatno skrčili. O teh bom govoril pozneje. Povprečno je torej sodba pozitivna. Vendar: Krneca bi bilo treba prepričati, da ni za dramo (morda za komedijo), Bernot nima duše, Francka si oblači žalost kakor jaz svoje strgane hlače, Lužarica ni mati svojih otrok. Sicer se je to zelo dobro zakrilo, vendar me je jezilo. Košuta je Košuta.

Gostovanje bi bilo boljše, (kakor je kazalo I. dejanje, ki je bilo naravnost izborno, celo Krnec se je umiril in ni stopical po

odru, kakor da bi ga mravlje grizle), da ni bilo nekih ljudi, ki so prišli v dvorano širit kulturo ne vem katerega stoletja pred Kristusom in so hoteli biti hiperkulturni. S takšnimi treba kratko počistiti. Čudno le, da se jih tovariši sami ne ogibljejo. (Glej «Edinost» 25/5/26.)

Obe predstavi torej sta bili vredni truda in žrtev. Dramsko društvo se je celo potrudilo do nove opreme odra kakor Tržačani in s tem dalo splošnemu licu mnogo boljši utis. Inscenacija se je še dokaj posrečila, čeravno je le kopija. Medvešček se je potrudil. Hvaležni pa moremo biti Dramskemu društvu, da se je pokojnika spomnilo na tako lep način z vsem. Da, edino društvo, ki je na to pazilo. In te predstave ni omenila «Gor. straža» niti z besedo, kakor se tudi jubileja ni spomnila. Niti tu ne odneha naš podedovani greh!

Gostovanje: Gostovala je pri nas v Gorici tržaška Čitalnica. Rekel bom kratko: ta večer se mi ni zdelo, da grem v Trgovski dom, oni običajni. S čudnim vtisom, kakor da bi posetil svetišče, sem prišel in čakal. Igranje je vtis še povečalo. O tem so sicer poročali tudi v časopisih, zato se ne bom mudil predolgo. Prinesli so nam gosti «Za srečo». Pravijo, da so jo slabše igrali nego v Trstu, vendar nam je bilo nekaj tako novega, prijetnega in velikega, da nisi imel časa za drugo. Vzbujala je pozornost zlasti tudi nova inscenacija, ki jo morem pohvaliti in povedati obenem, da je bilo treba Tržačanov, da so nam izbili iz glave malo one trparije in dvoma, s katerim smo to novost pričakovali. Sprejem gostov je bil lep. In hvaležni smo jim za to, kar so dali. Res bi si želeli več takšnih stvari in večkratnega njihovega gostovanja. — Želeli bi si. In trebalo bi. Potem bi nas vsaj kdaj malo zganili. Preveč smo še zadaj za vsem. Zato pa: še gostovanj in takšnih!

Hotel sem tu na koncu podati še malo oceno goriškega odra. Ker pa o tem že itak pišem članke v «Edinosti» pod naslovom «Naši odri», hočem tu na te članke le opozoriti, da ne bo treba dvakrat pisati. Povedati moram, da bi tovarišem v «Našem glasu» res lahko povedal še marsikaj, kar se v političnem glasilu ne more, vendar mislim, da naj ono zastuje. Morda se pa kdaj pozneje povrnem še k temu predmetu. Upam, da bo v jeseni, ob pričetku nove sezone, to lažje in prijetneje.

Vendar ne morem preko tega, ne da bi rekel, da se goriški oder šele razvija in še to zelo počasi. Te počasnosti je kriva baš ona komodna duševnost, ki je za naše meščanske kroge tako značilna. Upajmo, da se bo zjasnilo tudi na to stran. Ob zaključku sezije svetujem le eno: naš oder mora rasti, mi moramo naprej!

Igor Volk.

Šentjakobski oder. Predčasno, kakor se je pozno začelo, se je slovensko gledališko leto v Trstu s koncem aprila zaključilo.

Samo štiri mesece prireditvenega dela, četvero uprizorjenih del, in vendar obsegajo te številke toliko uspehov, kolikor jih ni bilo po Skrbinski dobi nikoli. V podrobnosti se ne bom spuščal, ker jih je dnevna kritika dovolj obravnavala, samo najvažnejše naj pribijem: slovanskemu Trstu je postalo lastno gledališče zopet neodložljiva duševna potreba, igralskemu osebju pa nič manj. Z vzorno vztrajnostjo je premagalo vse zunanje težkoče in se je tudi v sebi tako izpopolnilo, da ga kritika ne more meriti z drugačnim merilom nego z onim, ki se uporablja za resne umetniške pojave. Smo še daleč od popolnosti, mislim pa, da so nekako tako nastajale iz inteligentnih, nepoklicnih ljubiteljev velike umetniške družbe, ki zanašajo glas o posebnem značaju in dovršenosti kakšne nacionalne igralske darovitosti v svet. Še nekaj takšnih sezon, z živim stremljenjem po izpopolnjevanju, in Trst bo imel to, kar ima deloma že danes: gledališče, v katero bodo zahajali vsi ljudski sloji kakor na kakšno sveto opravilo duš; in bo mogoče uresničiti dolgo gojeno misel, da bi se posvetili igralci samo temu poklicu in da bi jim omogočili tisto višjo strokovno izobrazbo, ki jim je danes nedostopna, v kolikor je ne skuša nadomestiti vsaka posamezna pridnost. Zdi se mi, da sem upravičen tako visoko leteti v svojih upanjih, čeprav ne pozabljam, da smo, kakor že rečeno, še le ob začetkih. Vidim toliko talenta, vidim, kako je skupina prežeta s pravilno mislijo, da je temelj vsake gledališke umetnosti notranje doživljanje ulog in skupnost v igri, vidim tudi stalno napredovanje, veselje do novega (na pr. v inscenacijskem oziru, Černigoj!), a iz vsega tega mora postati nekaj, kar bo izčiščeno in samo dobro. Sicer pa je najboljši dokaz za pravilnost poti, po kateri hodi Šentjakob, to, kako so začeli naši množičevilni dramski krožki iskati svoje središče v Trstu. Tu se vrši veliko vzgojno delo, ki bo, kakor sem poučen, v kratkem našlo tudi konkreten izraz v ustanovitvi režiserskega tečaja. Še pred tem dogodkom pa bi se mi zdelo potrebno, da se sestavi središčni svet za organizacijo našega splošnega gledališkega življenja, skupaj z Gorico. Ljudstvo, in posebno naša mladinsko društva, nečesa takšnega že dolgo čakajo, saj je nešteto strokovnih zadev, zaradi katerih se danes ne vedo kam obrniti. Naj opomnim na pr. na težkoče pri nabavi in izbiro iger. Napačno se mi zdi mnenje, da na deželi, med diletantskimi krožki, ni smisla za prirejanje težkih in resnih stvari, češ, da ne «vlečejo» (resna stvar je pa lahko tudi vesela, gre le za resno umetniško vrednost). Če bi bila nekje centrala, ki bi stala ljudem z repertoarijem in nasvetom ob strani, bi imeli kmalu priliko spoznati, da je mogoče ljudi navdušiti za vse. Spominjam se, kakšne pomisleke so imeli nekateri v Trstu, predno se je uprizorila zadnja drama v tej sezoni, Przybyszewskega «Za srečo».

In kaj je bilo potem? Baš to delo je za občinstvo, pa za najpreprostejše kakor za razumniško, pomenilo triumf sezone, ki ni veljal samo igralcem, ampak tudi težko obdelani, a vendar po vseh dojeti pisateljevi ideji. Pa so prihajali zavoljo tega ljudje z daljnega Krasa v Trst in pri gostovanju v Gorici tudi nekaj podobnega. Hočem reči, da se ljudje zadovoljijo s plažo, če jim jo puščamo ponujati od posameznikov, ki drugega nimajo pri roki ali pa ki jim dobrega ne znajo interpretirati. Tu pa lahko mnogo popravi kritika, kakor je že mnogo pokazila. Dobro znamenje je to, da se je v zadnjem času pokazala odločna volja preurediti tudi kritiko in da smo se začeli tu pa tam že ostro in manj ostro spopadati «za razčiščenje pojmov», česar že dolgo ni bilo. Takšno bojevitost, zlasti če se ne kapricira samo na umetniška in površna vprašanja, postavljam nad vsako topoglavo slogaštvo in jo kot znamenje, da se duševnega mrtvila krepko otresamo, toplo, prav toplo priporočam vsem svojim prijateljem po letih in nazorih. — **Karlo Kocjančič.**

ITALIJANSKA OPERA V TRSTU.

Riccardo Zandonai (1882): «*Francesca da Rimini*» (Turin, 1914.) Riccardo Zandonai, epigonec mlajše italijanske šole, je ubral pot, ki so jo začrtali mojstri italijanske visoke lirike, ter si je radi tega z lahkoto osvojil srca občinstva kljub temu, da je šel preko vsakršnega modernističnega gibanja, ki se je pričelo, in sicer ne tako izrazito kakor drugje, vendar še precej samoniklo pojavljati tudi v Italiji. «*Francesca*» je do sedaj njegovo najboljšo delo. Že snovni motiv je sila privlačen, odkar mu je posvetil Dante v svoji Komediji enega izmed najboljših sprevov, tako da so se umetniki stoletja in stoletja navduševali ob njem, dokler mu ni slednjič dala tudi naša doba svojega obola v poeziji D'Annunzija in Zandonaja. — Izvajanje je bilo dobro, lahko rečemo najboljšo, kar nam jih je U. Berettoni nudil, saj je imel za sodelovalce pevce, kakor so Gilda della Rizza in drugi, ki so brez dvoma veliko pripomogli k pristrčnemu uspehu. Če bi se sezona vzdržala v takšnih mejah, bi bili mogoče več nego zadovoljni, česar pa, žal, danes ne moremo reči.

Richard Wagner (1813. - 1883.): «*Der fliegende Holländer — Leteči Holandec*» (Dresden, 1843.). «*Leteči Holandec*», je drugo važnejše delo Richarda Wagnerja — če izvzamemo nekaj mladostnih poizkusov — ki pa še nima v sebi njegove poznejše življenjske sile in izrazitega pečata njegove umetniške individualnosti, zakaj nastalo je v dobi, ko se je njegov duh še razvijal in je začinjala v njem šele dozorevati misel o reformiranju glasbe. Takrat se še ni popolnoma otresel vpliva tedanje pompozne francoske glasbe. Kljub temu pa ima delo svoje dobre strani. Prežeto je z globoko re-

alnostjo lastnega doživlja in poseebja trpljenje mladega glasbenika, ki, zamaknjen v svoj ideal, strada v tujini ter deli svojo usodo z ono prekletega mornarja, ki tava po brezkončnem morju in išče ženske zvestobe, da bi se rešil prekletstva. Tedanji esteti so videli že v tem nejasnem začetku dramatične glasbe pogubo svojih zastarelih in neutemeljenih teorij. Ko je Wagner izročil delo javnosti, je propadlo in je bilo treba mnogo truda in časa, da se je dvignilo na ono mesto, ki mu gre. V Trstu se delo ni igralo že več desetletij, zato je vzbudilo precejšnje zanimanje. Izvajanje sicer ni bilo preveč zadovoljivo, vendar je napravil dirigent Franco Paolantonio, ki je bil pozvan v zadnjem hipu, kolikor je bilo v njegovi moči, čeprav nam kljub svoji nadarjenosti ni mogel nadomestiti nenadoma odislega Guarnierija. Pevci, ki niso bili baš prvovrstni, so izdelali svojo ulogo dokaj povoljno. Zbori, ki so v delu velike važnosti, so bili dobro izučeni. Tehnično je bilo za nas delo skoro novost, vendar smo pričakovali od Vogla, ki je bil poklican z Monakovega izrečno za to delo, veliko več, posebno danes, ko je zavzela odrska tehnika tako odlično mesto v gledališki umetnosti.

Giacomo Puccini: «*Manon Lescaut*» (Turin, 1893.) «*Manon*» je kronološko tretje delo Puccinijevo, vendar šele prvo, s katerim je stopila njegova globoko čustvena narava do popolne veljave, zakaj Puccini je v prvi vrsti pesnik intimnih duševnih doživljanjev. Ko je pridružil nemirni Manon še nežno Mimi in drobno Butterfly, so dvomili o iskrenosti njegove umetnosti, češ da ni zmogna velikih stvari. Danes se baš to njegovo svojstvo povzdiguje. «*Manon*» — nežna kreatura Abbéja Prévosta — je poleg «*Bohème*» njegovo najboljšo delo, radi tega je bila sprejeta povsod z veseljem. Tudi to pot je pod vodstvom Berettonijevim žela iskreno odobravanje, čeprav bi se dalo o izvajanju marsikaj izpregovoriti.

Richard Strauss (1864.): «*Rosenkavalier*» (Dresden, 1911.). O Richardu Straussu so že mnogo pisali. Nekateri so ga smatrali za privilegiranca, ki nima smisla za glasbeno umetnost, drugi pa so ga povzdigovali v deveta nebesa, češ da je največji glasbenik svoje dobe. Danes bi kaj takega o njem ne trdili več. Izkušnje zadnjih let so nam pokazale, da njegova glasba ni takšen nestvor, za kakršnega si jo nekateri predstavljajo, vendar pa tudi njegova dela niso vsa enako dobra in marsikakšno — med temi prednjačijo posebno njegova poslednja dela — bi ne bilo v preveliko čast niti manj vrednim glasbenikom. «*Rosenkavalier*», ki je eno izmed njegovih najboljših odrskih del, je polno zdravega humorja in ironije ter znači nekakšen odpon suhemu cerebralizmu Elektré in Salome. Delo, ki je imelo namen osvojiti si vnovič one prijatelje, ki so Straussa zapu-

stili po njegovi Salomi, je doseglo s svojim povratkom k zmernejšim in klasičnejšim oblikam svoj namen, zakaj komična dogodivščina gospoda Ochsja bo vselej sugesturala občinstvo. — Franco Paolantonio je delo naštudiral do podrobnosti in s pomočjo izbornih pevkv, kakršna je Zinetti in Melis, je dosegel, da je bilo izvajanje prvovrstno.

R. Strauss: «Salome» (Dresden, 1905). Ko je Strauss izdal pred približno dvajsetimi leti svojo «Salomo», je tedanja kritika nastopila z vsemi močmi proti oznanjevanju takšne umetnosti in še celo njegovi najboljši prijatelji, ki so mu še preostali po «Elektrici», so pričevali izgubljati vero vanj ter ga polagoma zapuščati. Vendar pa je delo kljub temu odporu ostalo, zakaj preveč je bilo dobrega v njem in prevelika je bila njegova življenjska sila, da bi ga mogla strelji prenegljena sodba tedanjih kritikov. Danes ne bo nihče več dvomil o umetniških zmožnostih R. Straussa in Oskar Wilde bi si ne mogel dobiti boljšega glasbenika, ki bi znal s takšnim razumevanjem in verizmom orisati strast in sadizem pohotne ženske. Straussova glasba je zgrajena skrajno tematično, vseskozi deskriptivna in se redko kdaj dvigne do lirične ekstaze. Salomino dejanje plava v atmosferi čudne brutalne glasbe, ki je verna slika njenega pohotnega in neutешenega sladostrastja. — F. Paolantonio, ki je delo zrežiral, se je poglobil do podrobnosti, da pada Wildovo delo v pravi luči. K čim večjemu uspehu pa je mnogo pripomogla znana italijanska pevka Tess, ki nam je z vso ono dramatično silo, ki ji je značilna, res dobro poosebila figuro strastne orientalk.

G. Puccini: «Gianni Schicchi» (Newyork, 1918). Po žalostni prvi milanski uprizoritvi «Madame Butterfly» (Gospe Metuljček) je Puccini, užaljen v svojem samoljublju, zapustil domovino, kjer ni našel pravičnega razumevanja, ter nadaljeval svojo kulturno delo v tujini, ki ga je sprejela z odprtimi rokami. Tako vidimo, da je krstil Montecarlo njegovo «Rondine» (Lastovico), da je krstil Newyork «Fanciullo del West» (Deklico z Zapada) in «Trittico» in da bi krstil Dunaj njegovo poslednje delo «Turandot», ki se je baš uprizorilo v milanski Scali, da ga ni pregovorila še pred časom ena izmed najvplivnejših osebnosti današnje glasbene Italije — Arturo Toscanini. Ko se je leta 1918 igral v Newyorku prvič «Triptihon», delo sestavljeno iz treh enodejank: «Tabarro» (Plašč), «Suor Angelica» in «Gianni Schicchi», je doživel popoln uspeh, vendar pa je bilo jasno, da se delo ne bo moglo ohraniti kot celota, zakaj razen «Giannija Schicchija» ni preveč posrečeno. Zato se je Puccini moral odločiti, sicer zelo nerad, da je dela ločil, tako da je «Giannija Schicchija» ohranil javnosti, ker bi drugače moral slediti usodi ostalih dveh oper. «Gianni

Schicchi» je vseskozi dovršeno delo, komičnega značaja, ter je kot takšno edino popolnoma posrečeno delo, v katerem Puccini obdeluje drugačno snov, namesto intimnega duševnega doživljanja. — U. Berettoni je delo pripravil v splošnem dobro ter je žel odobravanje.

Adriano Lualdi (1887): «Le Furie di Arlecchino» — «Harlekinova jeza». (Milan, 1915.). Adriano Lualdi je eden izmed onih redkih glasbenikov najmlajše italijanske generacije, ki so si znali napraviti v tem kaosu današnje glasbene umetnosti svojo, še precej jasno pot. Razen tega drobnega dela, v katerem živita dve lutki svoje groteskno življenje in iz katerega izžareva izrazita lirična osebnost Lualdijeva, ima še nekaj drugih odrskih in simfoničnih del, ki se proizvajajo vselej z uspehom, ter je danes glasbeni kritik milanskega dnevnika «Il Secolo». — Delo, ki se je v Trstu prvič igralo, je doživelo prirčen uspeh pod vodstvom U. Berettoni-ja.

*

Z zadnjimi tremi deli se je letošnja sezona po raznih neprilikah slednjič srečno zaključila — z občutnim primanjkljajem. Ni nam pa prinesla, kar nam je v začetku obetala, zato bo treba mnogo resnejših in energičnejših sredstev, če hočejo upostaviti tržaško opero še kdaj na ono mesto, ki ji pristaja. (Tako energičnih pa ne, da bi moral zavoljo njih Guarnieriji kar na lepem iz Trsta. Ta zadeva ni čista, čeprav so jo skušali javnosti prikriti. Ur.) h. š.

Koncertna dvorana. Trst je bil od vsekdar zelo živo gojišče resne glasbene umetnosti. Prva leta po vojni je v tem oziru sicer nekako propadal, a se je kmalu zopet opomogel, tako da more s precejšnjo upravičenostjo tekmovati za prvenstvo z drugimi kraji v Italiji, kakor je nekoč tekmoval pod Avstrijo. Človeku, ki živi v Trstu, ni treba biti nikoli v skrbeh, da mu bo nedostajalo prilike za duševno osveženje po katerikoli panogi reproduktivne glasbe; poleg različnih gledališč in glasbenih družb, ki prihajajo pogostoma na gostovanja, skrbi predvsem delavni «Umetniški krožek» (Circolo Artistico), da ne mine noben teden brez kakšnega večjega muzikalnega dogodka, rajši rečeno: brez kakšnih dogodkov. Veliko zaslug ima pri tem Ljudsko vseučilišče (Univerzita popolare), ki skrbi, da se glasbena kultura za majhen denar širi tudi med široke ljudske plasti. To so razveseljiva dejstva. Seveda, kdor stremi med vsemi razveseljivimi dejstvi po najvišjem užitku in po najširši izobrazbi, najde tudi marsikatero stvar, ki ga ne more zadovoljiti. V prvi vrsti omenjam čudni strah, ki ga prereditelji glasbenih večerov gojijo do moderne in najmoderneje muzike, kajti razen nekaj italijanskih skladateljev nismo imeli v tem oziru skoraj nobene prilike kaj sli-

šati. Ker pa z majhnimi izjemami ti skladatelji — vsaj kar se tiče izvajanih del — ne predstavljajo bog ve kakšnega silnega pojavnega, se nič ne čudim, če opažam potem vsepovsod med povprečnim poslušalstvom, pa tudi med strokovnjaki neke neupravičeno krive nazore o vrednosti sodobne, predvsem torej povojne muzikalne produkcije. Da se pa daje Trst v čem prekositi, gotovo ni hvalevredna reč, posebno če je pomoč tako lahko izvedljiva kakor tu. Drugo, kar me bode, je popolno pomanjkanje pravične muzikalne kritike. O slovensko-hrvatski ne govorimo, ker jo bom obdelal kdaj s kritiko o drugih umetnostnih strokah; zadostuje ugotovitev, da je večinoma predpotopna ali pa je ni. Kar se pa tiče naših drugorodnih sodržavljanov, niso nič na boljšem. Pazno zasledujem njih tisk, toda malokdaj se mi pripeti, da bi v njem našel kaj več nego nekoliko bolj gostobesedno in stilistično manj nerodno brezpojojno slavopjevanje, kakor smo ga mi poznali v tej meri komaj v čitalniških dobah. Umetniki, ki se čutijo skoro nekontrolirane, zaidejo potem kaj lahko v neko ležernost, ki jim ne dela časti. Bil sem n. pr. na Brahmovem večeru, ki ga je priredilo Ljudsko vseučilišče, in bog ve, da sem videl tam poleg dosti lepega tudi dosti reproduktivnega plevela, kakor da je za množico, ki manj plača, vse dobro. Časniška poročila so seveda vse vprek povzdigovala v deveta nebesa.

Pa da preidem k predmetu. Najvažnejši dogodki letošnje koncertne sezone, ki jih je treba vsaj kratko omeniti, so bili veliki nastopi tržaških orkestrovcov pod vodstvom domačina Viktorja de Sabatta (dva večera) in Češke filharmonije s kapelnikom Václavom Tallichom (istotako dva večera). Iznenadil me je pri nas skoraj nepoznani Sabatta, ki je z veliko četo devetdesetih mož s težko prekosljivo vervo izvajal silno kočljivo skladbo, kakor je n. pr. Brahmsova 2. simfonija in njejeva lastna simfonična pesnitev «Juventus». Ko sem videl, kaj se da z malo vajami napraviti s tržaškim orkestrskim materialom, sem se čudil, zakaj v Trstu ni toliko vztrajnosti, da bi sestavili stalen, popoln orkester, ki bi po mojem mnenju kaj lahko in kmalu zatekmoval z najpriznanejšimi svetovnimi orkestri. Povedali so mi, da je iz tukajšnjih glasbenih krogov že izšel predlog, naj bi občina vzela to zadevo v svoje roke, a da so našli na občini gluha ušesa. Tem gluhim ušesom se bom čudil vse žive dni. — O Češki filharmoniji je malo kaj govoriti. Pričakovali smo izrednih dogodkov in bolj nego drugi mi Slovenci, ki dobro poznamo g. Tallicha (če po drugem ne, vsaj po tem, kako ga je neka nikoli dovolj zavistna rodoljubna klika spravila iz Ljubljane): in, evo, izredni dogodki so se uresničili. Dvořakovo «ameriško» simfonijo sem slišal že pod najrazličnejšimi dirigenti, toda kako je treba napra-

viti, da se ne zgubi v trušču glasbil niti najrahljši motiv, to so nam pokazali šele češki umetniki. In Dvořak ni bil edini, ki si je po njihovem izvajanju na novo ali prvič osvojil naše občinstvo.

Če hočem končno spregovoriti še nekaj besed o našerodnih nastopih, moram ugotoviti, da smo bili na najlepši poti, da doživimo vesela presenečenja in novo dobo našega glasbenega gibanja, pa je potem iz nezaženetnih vzrokov ostalo vse zopet pri stari mizeriji. Vesel pojav je bil dvakratni nastop šentjakobskega pevskega zbora «Ilirije»; mlade moči, še neizklesana reč, pod vodstvom energičnega Milana Pertota. Zanimivo je to, da je zbor premagal težje skladbe z večjo lahkoto nego lažje. Če mu smem dati nasvet, naj si za prihodnost začrta takšen namen, da ne bo nastopal samo v središču dežele, temveč naj obiskuje naše ljudi tudi tam, kjer so najbolj odrezani od sveta in lepote in opogumljena še bolj potrebni nego mi. — Na Velikonočni ponedeljek sem prvič slišal zbor Zveze slovenskih učiteljskih društev. Če hočem biti odkritosrčen, moram povedati, da sem bil zlasti v začetku nekoliko razočaran. Vem, s kakšnim trudom se bori na vse kraje dežele razcepljeni učiteljski zbor, da se pripravi kolikor mogoče dostojno za svoje nastope; kdor ima količkaj soli v glavi, bo tudi razumel, kaj se to pravi, imeti pevovodjo na razpolago samo za eno skupno vajo in potem nastopiti; vendar sem tudi slišal, da je med učitelji pevci — seveda govorim tu o posameznikih — zanimanje za zbor v poslednjih časih nekoliko opešalo. Ali je to res? Skoraj bi ne verjel, ker če se učitelja v teh časih poloti apatija, kdo naj ostane potem pogumen? Toliko zavoljo odkritosrčnosti, da pa učiteljski nastop ni bil umetniško užiten nastop, tega seveda nisem trdil. — Na Opčinah je marljivi Mirko Logar dolgo časa pripravljal majhen orkestrski nastop. Kdor je o tem vedel, se je veselil, ker je bilo težko ne verjeti, da se je tu postavil temelj za bodoči popolni orkester. V zadnjem hipu je stopil na prireditve križ. Prišla je prepoved. Kako, zakaj, pravi vzrokji se niso razodeli živi duši. Navedeni so bili moralni, rajši bi pa videl, da bi navedli politične. Namreč politika in nedolžen orkester je mučno smešen par, toda morala in orkester je še bolj smešen. Kaj se pa pravi, onemogočati inteligentnemu ljudstvu, da uveljavi svoje duševne sile, o tem smo si bili menda že ob rojstvu na jasnem. — **Karlo Kocjančič.**

Med prireditvami. Zadnji noviteta na šentjakobskem odru sta bili drama Gerolama Rovette «Oče Eksceleuca» in Stanislava Przybyszewskega «Za srečo». Kreпки stvari in močno podani. — V četrtek 13. maja je g. Terčič, režiser in igralec na tem odru, obhajal 15-letnico svojega gledališkega delovanja. Naša publika je priljubljenejšega umetnika s številnim obiskom in tudi drugače

dostojno počastila. Igrali so «Ugrabljene Sabinke». — V soboto 15. maja je Jugoslovensko žensko dobrodelno združenje priredilo v tržaškem Circolo artistico v splošnem uspel pevski koncert, na katerem sta nastopila g. Zdenka Zikova-Rukavinova in naš rojak Mario Šimenc, ta čas oba člana zagrebške opere. Na klavir ju je spremljal g. Srečko Kumar. —

Tržaška Glasbena matica je priredila 22. maja nastop svojih učencev, ki je bil toliko uspešen, da je pokazal med naraščanjem nekaj brezdvomnih talentov. Tudi gmotno je dobro uspel. Zdi se pa, da bo treba pri tem skoraj edinem našem glasbenem zavodu temeljitih reform in vsestranskih, če bomo hoteli, da nam bo dal, kar bi moral. Kako, k temu se ob priliki povrnemo. Omenjamo še vokalni večer, ki se je vršil v soboto 5. junija. Ponavljamo, da material je tu, treba bi bilo le močne roke in zdrave glave, da bi ga znala voditi do umetniške zrelosti.

Razni diletantski krožki, predvsem krožki dijaskih društev, so priredili v tem času mnogo dramskih predstav, o katerih ne moremo samo zato obširneje poročati, ker nismo prejeli naročenega in objavljenega pregleda. Volje med krožki gotovo ne manjka, tudi moči ne, D. K. N. Tommaseo je za uprizoritev «Golgate» uvedel celo moderno scenarijo. Vendar je opažati povsod nedostatek dobrih režiserjev in centrale, ki bi iz kakršnegakoli kraja, makar hudičevega, uravnala delovanje teh krožkov idejno in praktično. Ni dobro, da se prepušča izbira repertoarja krožkom na siepo srečo, ker je posledica potem takšna, da nastopajo s stvarmi, ki niso nič vredne ali pa tako težke, da jih diletanti ne zmorejo. In koliko je še takšnih nedostatkov! Da bo te anarhije kdaj konec, predlagamo vodstvu Z. M. D., če že drugi nočejo, naj da iniciativo za sestavo skupnega gledališkega sveta za vso Julijsko krajino. —

Dramatično društvo v Idriji je uprizorilo dne 2. in 3. maja Schoenherrjevo dramo v treh dejanjih «Reko». Dejanje se vrši ob Visli ob času, ko se taja in lomi led. Drama opisuje borbo treh bratov za premoženje. Starejši brat oslepari mlajša; najmlajši se hoče zato maščevati in sklene prekopati napis, toda v zadnjem trenutku pride jezovni gospodar, najstarejši brat; spopadeta se na napisu in končno najdeta smrt v mrzlih valovih Visle. — Da je igra tako dobro uspela, se je zahvaliti pravilni razdelitvi ulog. Glavno žensko ulogo Renato je igrala g.čna M. Pavšičeva; izvedla jo je izborna; videti je, da se je popolnoma poglobila v ulogo. Le nekatere dvogovore s Petrom (svojim možem) bi lahko izvedla z večjim ognjem. G. Doornova (g.čna M. Vratnikova) nam, po pravici rečeno, ni preveč ugajala; premalo se je uživala v svojo ulogo, njene kretnje in maska so bile premale. Peter (g. V. Jurman) se je dobro

uživel; že njegov glas in nastop mu dajeta v roke oblast in moč nad drugimi. V nekaterih prizorih je bil prerazburljiv, v nekaterih pa premiren. Henrik (mlajši brat, g. L. Božič) ni svojih čustev povsem izrazil, kot inženir bi moral nastopiti mnogo samozavestneje; priporočati mu je, da se izogne idrijskega naglasa. Jakob (najmlajši brat, g. Lj. Čargo) nam je najbolj ugajal. Opaziti je bil takoj posebni študij, ki ga je posvetil svoji ulozi. Le njegov glas je bil često prerezek. Stric Ulrich je bil g. Kenda. S to ulogo stoji in pade vsa drama. Igral je prav dobro. Ugajale so nam njegove prikupljive in preproste kretnje, njegov glas in postava. Maska povoljna. Scenerija ni povsem odgovarjala duhu drame. Obleka ni zadostila zahtevam Vislancev. — Mladim močem je manjkal režiser, ki edini more dati igri pravo barvo. Utis igre na občinstvo je bil najboljši. Dramatično društvo je s to igro doseglo svoj namen, moralni uspeh, zdaleka pa ne gmotnega. Naša javnost kaže malo razumevanja; opaziti je bil «z gotovih strani» bojkot. Ali vlada tudi v umetnosti strankarstvo? Želimo, da bi nam Dramatično društvo v kratkem pokazalo kaj novega! — D.

Karel Širok: Polžja hišica. Založila M. Modičeva v Ljubljani, tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani.

Karel Širok pripada posebni pesniški struji na Slovenskem, ki si je nadela nalogo, da donese veselo vest o lepem in dobrem med najbolj rahločutno in razvajeno občinstvo, med občinstvo malih. Ta naloga je tako težka, da so se je lotili veliki umetniki komaj v svojih najboljših urah in večinoma takrat, ko so dosegli že višek svojega življenjskega udejstvovanja. Župančič je bil od vselej kos mladinskega poeta, a najlepše v tem žanru je ustvaril šele tedaj, ko je bil razodel že vse ali malone vse, kar je bil poklican razodeti nam, odraslemu rodu. To je umljivo, ker če je treba, da ustvarja umetnik iz nevezane domišljije, s skrajnim razodevanjem svojega notranjega, čustvenega bistva, je istotako potrebno, da ima sebe razumsko v oblasti, da zna najti pravo mero svojemu izrazu, da je skratka poleg umetnika z vročo intuitivnostjo objektivni kritik samega sebe. To sposobnost pa razvijejo do približanja k popolnosti šele zrela leta. Vsak umetnik, ki doseže to stopnjo, se levi menda že po nekem naravnem zakonu v interpreta še nedozorele duše, v nienega poeta. To smo videli tudi pri Cankarju; ko je s knjigo «Belo krizantemo» zaključil dobo samoiskanja, ko je dobil zadnji oprasčajoči in umirjeni pogled čez svoje in tuje dejanje, so dobila njegova dela že po slogu nekaj, kar jih kaže v sorodstvu s posebnim značajem mladinskega slovstva. Kakor da hočejo — vsaj premnogi — umetniki svoje zadnje misli izraziti tako, da bi jih umelo

vse človeštvo in vse starosti. Vsem se to ne more posežiti. Levstik se je razvil do tiste stopnje, o kateri sem prej povedal, da tiči v nekem naravnem zakonu, a ni mogel premagati človeka, ki išče v prvi vrsti skonstruirane besedne tvorbe in slovniško pravilnost. Zato so njegove pesmi za deco napisane bolj za okuse odraslih razumnikov. Stritar je ostal tudi tukaj to, za kar se je pokazal ob svojih prvih nastopih: učitelj, moralist, izobraženi kritik, čeprav bolj zmerno; in kakor se spominjam, da sem ga bral kot otrok s precejšnjo naslodo, prav tako mirno lahko povem, da ga danes ne zmorem več. Levstikovi in Stritarjevi epigoni do današnjih dni so vzeli seveda baš njune slabe strani za dobre in uganjajo mladinsko slovstvo kot nekakšno, večinoma šolmaštrsko dolžnost za »pouk in zabavo«, propagirajo strah pred tem slovstvom po deželi in večajo zeharsko razpoloženje na svetu. Tega, da v umetnosti za otroke ne smeš podajati ostarelega modrovanja, ki ga otroci ne razumejo, in otročjega čenčanja, ki ga starci ne prenesejo, se niti od daleč ne zavedajo. Le poedine izjeme so, ki vedo, da mora biti pravo mladinsko slovstvo enako užitno za mladino kakor za zrelega človeka.

Karel Širok bi utegnil spadati med te izjeme. Njegova napaka je bila ta, da si je izbral nalogo mladinskega pesnika kot apriorni poklic in je videti zato na vseh njegovih dosedanjih delih marsikakšno potezo, ki izdaja razumski trud, da spravi delež svoje umetniške tvornosti in še iskajoča stremjenja svojega idejnega obzorja v to začrtano obliko. Marsikje ne tvori s silo poetičnega občutja, temveč bolj, da razodene svoje misli, posledica pa je potem tista hladnost, ki veje n. pr. iz njegovih »Slepih slavčkov« in ki dela to knjigo mladini težko umljivo. Vendar je tudi videti, da mu ne manjka ne sposobnosti do iskrenega doživljanja ne moči do pesniškega izraza. V pričujoči zbirki tri in štiridesetih pesmic je pokazal, da si zna tudi iz malenkosti življenja pobrati interesatno snov in da jo zna predvsem obdelati približno tako, kakor bi jo občutil otrok. Hoče biti brezskrben in hudomušen, moder in poučljiv pa le v toliko, da ne gre preko ugotovitve:

»vsega pač je
časom konec,
naj bo cesar
ali lonec.«

Takšna vesela filozofija otrokom seveda ne preseda, čeprav sem prepričan, da bodo nezadovoljni, ker mora ubogiti polžek tako žalostno umreti, ne da bi bil dan niti najmanjši razlog za to. Dobro bi tudi bilo, da je Širok nekoliko bolj izbiral med pesmicami. Vse niso enako dobre, dozdeva se, da je mnoge uvrstil samo zato, ker se na ta ali oni način prilzejo njegovemu načrtu, da bi opisal polžkovo življenje z nekimi

drastičnimi, pravljicnimi primerami. Včasih je kakšno delo večje, če je še manjše. Resnično dobre pesmi, če sledim svojemu nazoru, da morajo odrasčenemu enako ugajati kakor neodrasčenemu, in če odrasčunam kakšno trdoto, bi se mi zdele: »Poznam moža...«, »Polžek čarodejec«, »Polžek orje...«, »Polž je nesel v mlinček«, »Dva polža«, »Polžek na gostiji«, »Polžek je povsod doma« in »Polžek je počasen«. Motijo me pogosti vzdihli in slavospevi k »Bogcu«. Po mojem mnenju so stvari, o katerih človeku ni treba frazariti niti otrokom, dasi jih drugače vzamejo nego mi, modrejši grešniki. Knjižico je ilustriral Saša Šantel in mislim, da bodo te sličice deci precéj oživile predmet. Samo naslovna stran bi imela lahko boljšo sliko. — **Karlo Kocjančič.**

(Uredništvo bo tudi za bodoče obračalo pazno knjižnim izdanjem. Da jih bo pa mogoče oceniti, želimo, naj bi založniki ne pozabljali pošiljati nam izvode za kritiko.)

IZ UREDNIŠTVA.

Eno izmed prihodnjih števil posvetimo idrijski: realki in tolminskemu učitelješču.

Igor: »Lepo Vido« pozna vsak povprečni Slovenec, zato »Karmene« ne moremo priobčiti. Pesemca je boljša od one zadnjič, pa smo prepričani, da je čez leto dni ne bi hotel več poslati. Zakaj bi vzdihoval in umiral, ko nam je veselja in življenja tako treba?

X. Y.: Na vsak način je hvale vredno, da želiš delati za nas in mi ti nočemo ostati dolžni s spodbujanjem. Tako bi ti priporočali, da študiraš še nekoliko življenje sveta, samega sebe in predvsem moderna umetniška stremjenja. Kdo bi v dvajsetem stoletju pisal pesmice po Prešernovem načinu in samo zato, ker je maj pred vrati?

Naše slike. V tem izdanju objavljamo tri linoreze iz kroga naše moderne. Milko Bambič, znan kot ilustrator »Novega roda«, je še mlad fant, ki obeta zelo mnogo. Konstruktivistični revolucionar Avgust Černigoj je danes že splošno znan kot inscenator šentjakobskega odra. Kamor pride, prinese nekaj novega in že to je dosti razloga, da nam morajo biti ti umetnostni prevratniki simpatični, zlasti če umejo dokazati svojo vrednost s svojim delom. Kakor čujemo, se snuje skupna razstava primorskih slovenskih upodablajočih umetnikov. Odprla se bo najbrže v Trstu. V času, ko se naše duševno delo giblje povsod z novim življenjem in osredotočuje, je že skrajni čas, da se nam pokažejo tudi upodablajoči. Saj je že to slabo, če jih tuji bolje poznajo nego mi. »Naš glas« bo že iz mladostne solidarnosti do vsega višjega podpiral vsako njih stremjenje. Kakor se bomo razvijali, tako bomo dajali vedno več prostora na razpolago delom naših slikarjev, kiparjev in konstruktivistov.

Just Maurič

TRGOVINA Z MEŠANIM IN KOLONIJALNIM BLAGOM

Na debelo in na drobno.

Via dell'Istria 14 - TRST - Via dell'Istria 14

ZOBOZDRAVNIK

Med. U. dr. D. SARDOČ

SPECIJALIST ZA USTNE IN ZOBNE BOLEZNI

PERFEKCIJONIRAN NA DUNAJSKI KLINIKI

— ORDINIRA V TRSTU —

Via M. R. Imbriani šte. 16, I. nad. (prej Via S. Giovanni)

od 9-12 in od 3-7.

Velika zaloga vina, žganja in likerjev

Jakob Perhac

ustanovljena leta 1878

Trst, via Xidias 6, Telef. 2-36

Vedno v zalogi in po cenah izven vsake konkurence: pristen istrski tropinovec, kraški brnec, in kranjski slivovec. — Lastni izdelki: šumeča vina, šampanjec, šumeči istrski retošk, Lacrima Cristi in druga. — Specialiteta: Jajčil konjak in Crema marsala ter raznovrstni likerji.

IVAN KERŽE

Ima v lastni zalogi najraznovrstnejše kuhinjske in druge hišne potrebščine

Iz aluminija, steklovine, lesa, emajlirane prsti itd. CENE NIZKE.

TRST, PIAZZA S. GIOVANNI št. 1

NOV ZOBOZDRAVNIK

Med. univ. LOJZ KRAIGHER

SPECIALIST ZA BOLEZNI V USTIH IN NA ZOBH

Z IZPITOM NEMŠKEGA DRŽ. ZOBOZDRAVNIKA

SPREJEMA VSA ZOBOZDRAVNIŠKA IN ZOBOTEHNIŠKA OPRAVILA

V GORICI NA TRAVNIKU ŠT. 20, I. nad.